

lluc

octubre 1971

EXTRAORDINARI
DE TARDOR

EL TURISME A LES ILLES

Bar Restaurant Ca S'AMITGER

Vos hi serviran uns bons plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

Banderins

SALMA

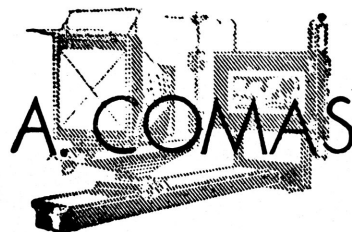
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Bar restaurant de Lluc i Fonda del Monestir

Per a Noces i primeres Comunions
i tota classe de serveis als pelegrins

LLUC - Tel. 6

Correu dels amics

OBSERVACIONS A UNA CRITICA

Acab de rebre el número de LLUC corresponent als mesos de juliol i agost i he llegit la nota que En Damià Ferrà-Ponç dedica a la meua novel·la «Sophie o Els mals de la discreció». L'hi agraeisc. No estic avesat a desvetllar l'atenció dels nostres comentadors de novel·lats literaris, els quals, com les beates aucelleres, esgrimeixen el silenci com a arma més còmoda i eficaç. També li agraeisc els elogis que dedica a la meua poesia i a les meves narracions curtes. No li puc agrair, en canvi, el judici que formula sobre la novel·la; entre altres coses, perquè és desfavorable, i ja no estic en edat ni condicions d'agrair retrets, insults ni desdenys, per molt ben intencionats que siguin.

Però no es tracta d'això, sinó de mostrar, per exemple de les generacions presents, un molt notable cas característic de la que, en els nostres dies, tenim la barra d'anomenar crítica literària. Sempre he dit que aquesta crítica, en el domini de la cultura catalana —i en el de la castellana que, de tant en tant, m'arriba a les orelles—, era notòriament insolent per la seva ignorància i pel seu partidisme. De partidisme, no crec que n'hi hagi, a la nota d'En Ferrà-Ponç. Si de cas, és un partidisme de retruc. En realitat, tota la nota ho és de retruc. Vull dir que, al llarg de tota ella, En Ferrà-Ponç parla, com diuen en castellà, «por boca de ganxo». D'ignorància, n'hi ha tanta, tanta!, que el meu objecte, en aquestes línies, és suplir-la, just que sigui una mica, per bé dels lectors de LLUC, dels meus escrits i, tanmateix!, de les lletres nostrades.

¿D'on s'ha tret En Ferrà-Ponç que el meu recull

«Mirall de la veu i el crit» fos escrit «sota la suggestió de les prosas de Guillaume Apollinaire i Max Jacob, i de 'Le Prométhée mal enchainé' de Gide»? Ja estic content d'anar amb tan bona companyia. Però ¿a quines proses es refereix? ¿A les petites lucubracions anecdòtiques de «Le cornet à dés»? ¿Al vague pre-surrealisme de «L'enchanteur pourrissant»? ¿I com ha anat a recordar-se d'Apollinaire i de Max Jacob? Tant se valia haver citat —posats a fer mostres d'il·lustració— Cocteau o Aragon, Cendrars o Desnos, què sé jo, qual-sevol cosa. ¿I que tenen de comú els meus simplicíssims contes del «Mirall...» amb la complicada i matisada faula sobre l'abús del poder d'André Gide? ¿Com pot jutjar —ni de lluny— el meu cicle de novel·les sobre el món mallorquí, si no en coneix ni la meitat? I em ve a dir que si «Les Faux-monnayeurs» i que si Huxley... Cosa que deu haver llegit a qualcun dels articles apareguts quan es va publicar «Esa carne mortal...».

¿Qui li ha fet creure que una novel·la no pot ésser «un fragment de realitat», sinó que cal que sigui «un món, un cosmos (!), una realitat on cal dreçar unes vides»? ¿I per què «Sophie» no ho és, el «cosmos» aquest? ¿I què dimonis entén En Ferrà-Ponç per «gratuïtat» i per «frivolitat» —¿i què entén per «corrent estetitzant», que també en parla un poc més amunt?—, i per «problemàtica transcendent» i per «testimoniatge»? Tot plegat, em fa l'efecte que si En Ferrà-Ponç analitzava, posem per cas, «Crim i càstig», diria: «És la història d'un pobre home que mata dues dones i llavors, ple de remordiments, confessa i el s'enduen a la presó». I això seria, per ell, «Crim i càstig». Si ell, a una

Sumari

- Correu dels amics 1
- Davant el turisme, per Miquel Gayà 3
- Aproximació al fet turístic de Menorca, per Andreu Murillo 4
- Aspectes turístics d'Eivissa, per Marià Villan-gómez Llobet 9
- Formentera avui i sempre, per Josep Marí 13
- Contrallums als valors del turisme, per Bartomeu Bennàssar 17
- Hipòtesi per a una anàlisi sociològica, per Isabel Moll 20
- Les tertúlies dels Peñaranda, per Llorenç Viallalonga 23
- Un país d'owerbooking, per Josep Melià 24
- Els alumnes del centre «Arthur Regniers» en viatge de vacances, per Gabriel Janer 25
- Els escriptors i el turisme, per Damià Ferrà-Ponç 28
- El viatge, per Antònia Vicens 33
- Perspectives de treball i compromís davant el sub-món del turisme, per Bartomeu Bennàssar 35
- Rosa dels vents 37

Dibuixos a la portada i a les pàgines interiors per MATEU FORTEZA

LLUC

Revista mensual
 Any LI - Núm. 607 - Octubre 1971
 Direcció i Administració: PP. MISSIONERS DELS SS. CORS
 C/. de la Pau, 3 - Palma de Mallorca - Tel. 21 23 56
 Conseller-Delegat: P. RAMON BALLESTER M. SS. CC.
 Director: GABRIEL FUSTER MAYANS
 Secretari: MIQUEL GAYÀ
 Administrador: P. JOAN ARBONA M. SS. CC.
 Consell de Redacció: MIQUEL DURAN ORDIÑANA, GABRIEL JANER
 MANILA, MN. PERE LLABRÉS, JOAN MIRALLES MONTSERRAT,
 DAMIÀ FERRÀ-PONÇ, JAUME REYNÉS M. SS. CC.
 Subscripció: 200 ptes. anuals
 Estranger: 250 ptes. anuals
 Preu especial d'aquest exemplar: 30 ptes.
 Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.
 Imprimeix, damunt paper de la casa OLIVA I BOADA, S. A., la IMP. SS. CORS - Balmes, 89 Depòsit legal: P. M. 276-1958

Correu dels amics

novel·la on s'acusa un silenci i una discreció criminals, practicats en nom d'un orde establert, fins al sacrifici d'unes vides humanes, no hi veu res més que «gratuitat» i «frivolitat», o si, tot i veient-hi això, troba que és poca cosa, que és pura invenció, que és inactual, etc., que es proposi conèixer només que sigui Mallorca, però no el seu redòs, sinó Mallorca sencera, i per ventura podrà refer la seva nota, tot parlant de «denúncies» i d'acusacions «socio-econòmiques».

Ja sé jo que, dins el panorama general de la crítica

nostrada, En Ferrà-Ponç no hi fa mal paper. És com aquell bon senyor que destinaren a Cuba, i o bé havia de fer trucs i baldufes amb les pessetes de l'erari públic o bé els seus companys de càrrecs li feien la vida impossible. Ja que no podem fer una dissabte a fons, almenys que el racó casolà estigui una mica net. I que les bones intencions crítiques d'En Ferrà-Ponç esperin un poc: just que siguin un parell més, els illots de coneixement, dins l'oceà vastíssim de la seva ignorància.

JAUME VIDAL I ALCOVER

FAIXES REINA

Josèp Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

GALLETES QUELY I CAN GUIXA

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Jaume de Santacília, 9, entr. - Tel. 216548

PALMA DE MALLORCA

Telegrames: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8

Tel. 143 (3 línies)

MANACOR (Mallorca)

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

Aquest número extraordinari ha estat patrocinat
per l'OBRA CULTURAL BALEAR

Davant el turisme

El turisme és un negoci redó per a alguns, no tan redó per a altres, i més o manco foradat per a bastants més. De totes maneres és una considerable font d'entrades per a l'Administració pública, promociona i eleva el nivell de vida del país, dóna pa i feina a molta gent, i, qui més qui manco, en treu beneficis indirectes. Amb el turisme hem perdut coses —qui ho dubta!—, però també en guanyam. Gràcies a ell, hem aconseguit d'aturar l'emigració gairebé massiva de fa cinquanta anys a França i principalment a Amèrica. A penes, se pot dir, a Mallorca no hi ha família que no estigui nafrada d'aquesta emigració de membres seus que un dia —potser amb esperit aventurer, però tips de passar-ho magre—, feren un pensament i se n'anaren. S'embarcaven amb mala boca i pitjors records. Alguns tornaven; la majoria, no. Enllà del més enllà fundaren nova família, hi dugueren costums ancestrals d'ací que barrejaren amb costums també ancestrals d'allí. A Mallorca, qualcú els enyora o no els enyora; enllà, queden les tombes de molts de germans nostres, i gent vella que sent la nostàlgia d'una illa que estimen malgrat que se'ls va fer inhòspita; sense coratge per deixar aquella terra on han posat fills i descendència. Si al cap de cinquanta anys un mallorquí gosa refer la travessia, en posar peu a l'illa natal sent com li revénen les entranyes, plora d'emoció, abraça i besa uns parents que ja no coneixia, hi endevina gestos i faccions dels avantpassats morts, i agraeix l'hospitalitat en terra pròpia que ja no li és tan pròpia. Mentres, comprova que l'Illa, si és la mateixa que deixà, amb el seu cel i les seves muntanyes, ja no ho és en els costums, ni en les gents, ni en el seu modo de ser. Uns vents nous hi passen pel damunt. Un nou esperit de comprensió i de tolerància, d'obertura i d'hospitalitat hi floreix en el rostre de la gent. Tampoc no tot és bo: ni el que duen ni el que troben. Costums estranyes, mal païdes ací, fan moltes coses malbé, amb un cert aire de bulla i vida fàcil. Mes, un recorda que en aquella Mallorca de fa cinquanta anys, tancada i aparentment tota moral, també hi havia un substrat ancestral d'ànima negra, amb tuf de tuguri i carreró. Jo diria si aquell tuf avui s'ha dissolt en l'ambient, però no crec que sia més dens.

Cara i creu del turisme, amb els seus aspectes positius i negatius: qui en diria els guanys i els problemes?

El turisme té un antecedent que coincideix amb el renaixement cultural del país, car suposa una propaganda prèvia de la terra que el promou i de les seves bel·leses que el justifiquen. Si els viatgers J. B. Laurens i George Sand escamparen la notícia d'aquesta Illa, i els pintors Degouve, Mir i Rusiñol l'emmarcaren en les seves teles, no manco hi varen contribuir els nostres poetes i escriptors: Mossèn Costa, Oliver, els Alcover, Alomar, Maria Antònia Salvà, mossèn Riber, Ferrà, Villalonga, Colom, Rosselló-Pòrcel, Villangómez —només per citar uns noms—, podrien figurar a una galeria de promociionadors il·lustres del turisme, per la càrrega poètica del cant i l'alabança llur vers els nostres paisatges. Vulgues, aquesta càrrega poètica ha alenat i bategat en la propaganda que ha atret tants de viatgers de tot el món. Per tant Mallorca, les Illes, deuen una bona part del seu progrés material a aquest treball menys visible, sovint no tingut en compte, dels intel·lectuals, dels esperits sensibles, dels artistes, que, sense proposar-s'ho, en ajudat a fer unes Illes més grans, que ja no engeguen els seus fills per manca de possibilitats, sinó que han atret noves gents, ens han eixamplats els horitzons, i han fet més bells el nostre cel, el nostre mar, la nostra llum i el nostre sol.

Algunes d'aquestes coses les podreu estudiar en els articles aplegats en aquest número de LLUC; d'altres, les hi veureu insinuades. Com és obligat de dir en ocasions semblants, no pretenim ser exhaustius, ni encetar el tema tan sols; només voldriem fer la nostra aportació, dir coses fins potser ja dites pels altres. Nosaltres hi volem posar el nostre to, el nostre accent. Creim que ni ho digueren tot els qui ja en parlaren, ni tampoc ho direm tot nosaltres; però voldriem que la nostra aportació fos vàlida des de tots els angles en què enfocam el tema, amb els tons clars i amb les tintes negres, amb les paraules carregades de matís o amb l'expressió exagerada, amb la visió intel·lectual i sociològica, o amb la pinzellada material i realista dels fets. Si tant no aconseguíem, sempre ens aconhortaria l'haver-ho intentat.

APROXIMACIÓ AL FET TURÍSTIC DE MENORCA

per Andreu MURILLO TUDURÍ

Han dit de Menorca, i se n'ha fet un tòpic, que era la «Ventafocs» del turisme «baleàric». Seria una tasca força complicada en un intent d'estudi breu com el present, determinar els factors històrics que han modelat Menorca com a entitat diferent de les altres illes, ara força-ment anomenades amb el nom arqueològic de Balears. El fet diferencial de les tres illes és evident i tampoc no té res de lamentable. Però Menorca és petita i per tant és molt lògic que des de Mallorca, des de la perspectiva que en podríem dir provincial, la nostra illa és com una cosa «que es poseeix» simplement perquè està integrada en una estructura a la qual quasi ens hi hem acostumat. La problemàtica que els mallorquins tenen plantejada possiblement ha determinat que les «illes menors» hagin estat motiu d'escasses preocupacions excepte en les estadístiques. L'entitat «província» ha influït ben poc en els nostres desenvolupaments socioeconòmics i ben a la vista està la varietat illenca malgrat la inclusió en una mateixa parcel·la de la geografia política espanyola. Ja sé que qui em faci l'honor de llegir aquestes retxes —i més si no em coneix— pensi que per començar he adoptat una postura disgregadora; simplement estic tractant d'esboçar una realitat per tal d'entendre'n una altra i no veig per què s'hagin de fer esforços per dissimular la primera. Ara bé, tampoc no seria estrany que em deixi endur pel subjectivisme; consti emperò que n'he tractat de fugir.

MENORCA, TURISME CONTRA INDÚSTRIA?

El grau d'industrialització de Menorca —que no vull dir el volum industrial— és superior que els de Mallorca i Eivissa (1) i no respon a les necessitats d'una comanda interior, mentre que en el desenvolupament turístic els és molt inferior (2). Els mateixos menorquins sovint ens hem extranyat —no sense ingenuïtat— d'un fet turístic tan mal distribuït. És, potser, que Menorca no tenguí res per a oferir als turistes? No cal dir que sí, però els ingenus han cregut massa sovint que paisatge, clima, una abundosa arqueologia i un domini britànic el segle XVIII; en una paraula una infraestructura que no hem creat nosaltres i encara amb una gran deficiència de comu-

nicacions interiors i exteriors era, en el passat, matèria suficient per a l'atracció turística.

I no és que jo hagi tractat d'al·ludir solament els fundadors i mantenedors del «Foment del Turisme de Menorca» que fa una quarantena d'anys van aixecar la torxa de la promoció desinteressada de les bel·leses d'una illa a la qual els unia un amor ingenu i quasi sensual. Els seus successors, almenys des de fa uns set anys, han hagut de convèncer-se que s'havia clamat en el desert i, més tard, de la buidor on han ressonat els seus raonaments quan han tractat —ja no tan desinteressadament però també ingènua-ment— de promoure una nova economia damunt Menorca. Si la infraestructura diguem-ne material, de la nostra illa és si no òptima almenys prou bona, la que podríem nomenar com a «infraestructura humana» a la llarga no ha resultat apta per a la promoció i desenrotllament de la «indústria» turística. Per una part el fet industrial, que si bé en alguns moments ha trontollat, ha donat una sensació de major seguretat econòmica i fins i tot gosaria a dir de major honorabilitat; i els nous llocs de treball no han tingut a la fi massa acceptació. El 1960 fou l'any del desvetllament turístic de Menorca, però també el començament de la correcció d'uns certs defectes de la indústria, un d'ells l'exagerada atomització empresarial. El 1962, el turisme emprèn una línia en progressió aritmètica. De primer moment, amb capitals menorquins es van constituir les primeres societats que bastirien els primers hotels turístics. Immediatament s'incrementarien les primeres urbanitzacions en les colònies, fins aleshores sense orde ni concert, d'estuetjants illencs. En 1963 començaren les obres de la primera gran urbanització planificada pensant en l'explotació turística (Cala en Porter) i al mateix temps va començar una mica per tot arreu, l'especulació dels terrenys que fins ara ha estat el millor negoci. Va ser un moment eufòric, tothom parlava de milions, dels avantatges del turisme i els menorquins sol·licitaven els llocs de feina dels hotel. La passa de gegant ha estat la construcció del nou aeroport de Menorca (1969), amb prou capacitat, almenys inicialment, i obert a les rutes internacionals. Immediatament hi ha hagut l'arribada de capitals forasters i estrangers.

Les urbanitzacions, indrets amb clientela fixa (en potència i en acte) i, segons com, un perill del paisatge natural i humà (Foto: TONI VIDAL)

A hores d'ara podem calibrar les dificultats amb les quals topava Menorca per a l'increment del turisme: un aeroport insuficient i unes comunicacions marítimes encara mediocres. Però també cal adonar-se que si bé l'aeroport ha estat aconseguit no sense esforç per part d'alguns dels nostres prohoms, aquesta vegada no ha estat ni en part sufragat per nosaltres i que els hotels, les urbanitzacions i les empreses constructors que han sorgit des de la inauguració del nou aeroport, són majorment forasteres.

UNA MANCA DE MENTALITAT

Fent-se costat amb l'estructura hostalera i les urbanitzacions turístiques han sorgit —com per tot arreu succeeix— una munió d'establiments paraturístics con sales de festes, restaurants, bars, botigues, etc.; que de cada vegada més acusen la instal·lació de no menorquins com ja he insinuat quant a l'hostaleria i a les urbanitzacions. És a dir; sembla que damunt Menorca, tret d'una petita foguerada primerenca, no hi ha vocació turística. No puc ser tan radical com per a ignorar la presència damunt Menorca de ments clares i previsoros o simplement amb ganes de «fer doblers» però a hores d'ara són minoria i encara quan han intentat de fer del turisme una explotació racional han topat amb greus dificultats. No ha estat factible una planificació a nivell insular que era el que calia per començar amb bon peu; ni tampoc, no cal dir, una imprescin-

dible coordinació amb l'evolució agrícola i el desenrotllament industrial i, finalment frenar l'especulació enervant. Arran de la promulgació de la Llei de Zones i Centres d'Interès turístic nacional de 28 de desembre de 1963, el Foment del Turisme de Menorca va confeccionar i presentar una petició raonable i raonada mitjançant una memòria (3) que si bé es tractava d'un acurat estudi tot va restar en això: un acurat estudi. A Menorca abunda un defecte de base: a més d'una manca de solidaritat hi ha la carència d'un organisme aglutinant dels interessos específics i generals de l'illa, diguem-li capítol insular, diguem-li mancomunitat de municipis; la tasca d'una planificació racional de l'explotació turística, d'una manera conjunta amb els altres sectors econòmics (i per què no amb els socials i culturals?) restava com una utopia i de més a més feia impossible d'evitar els errors que per manca d'experiència o de bona voluntat s'havien de cometre i s'han comès.

En principi els escassos capitals disponibles es van abocar cap a l'hostaleria però els primers hotels han tingut el defecte de la seva manca de capacitat: no superen les dues-centes places per hotel. Altrament l'estacionalitat —molt més accentuada en temps del seu establiment— va rebentar el llançament d'uns hotels d'excessiva categoria que els feia prohibitius com a hotels de ciutat per a una clientela que els pogués ocupar fora de la temporada turística. La manca de rendibilitat inicial va allunyar definitivament alguns

industrials que havien cregut en principi en el miracle turístic.

LA NOSTRA CRISI

Menorca, segons hem pogut albirar, té plantejada una crisi turística, però no és precisament una crisi de saturació sinó de creixement. Estam lluny d'arribar al sòtil, però enguany hi ha hagut anul·lacions de reserves, la competència dels hotels d'agència encara no s'ha presentat —que no vol dir que no se la sospiti com a propera— i de més a més enguany no s'ha inaugurat cap nou establiment tot i que noves companyies mallorquines i estrangeres semblen interessades per Menorca. No sé quina ha estat la raó de la momentània frenada, però una en podria ser que Menorca és una illa cara; és dóna el cas concret d'una agència britànica que ofereix una estada de 15 dies a Eivissa per 38 guinees i en les mateixes condicions a Menorca per 48. Menorca està mancada de queviures —és un fet històric—, l'agricultura a més d'una decadència, experimenta una evolució cap a la intensificació de la ramaderia, més rentable i més ascaient a les possibilitats del camp i a la ràpida industrialització de la producció lletera i formatgera; tot això fa que a l'arribada de la temporada turística la gent remugui per l'escassetat de carn i pels preus de verdures i fruites i això, en certa manera, també ha impopularitzat el turisme en certs sectors de la població.

La petició del Foment del Turisme, després d'un llarg silenci administratiu, va ser renovada i ara fa poc més d'un any es va rebre la denegació, fonamentada en què no procedia la declaració de zona d'interès turístic perquè Menorca no té encara cap centre turístic oficialment reconegut com a tal i perquè la situació de l'illa sembla mancada de previsions financeres positives. Però el turisme deu ser prou rendable quan gràcies a ell ha augmentat considerablement el tonatge de les importacions (de 1968 a 1970 un augment de 52.601 tones (4) i dins l'aspecte humà no s'ha aturat la contracta de personal foraster per als llocs de treball subaltern a l'hostaleria i fins i tot la immigració d'extrangers que s'estableixen per a l'explotació de bars i petits restaurants. Tot això darrer també mereix atenció a l'hora de determinar l'interès dels illencs per la nova economia i pels nous llocs de treball. Ens hem portat d'una manera paradoxal, encuriosits, hem estat més aviat clients dels restaurants i les sales de festes que el turisme ha anat potenciant. No cal dir que hi ha algunes excepcions, però ha predominat la inadaptació al canvi el qual tot just tímidament iniciat ja ha acusat la deserció dels menorquins i a la llarga les places de cambres d'hotel i de peons de la construcció s'han hagut d'ocupar amb personal immigrat, d'una manera absoluta en el darrer cas.

ELS VISITANTS I ELS RESIDENTS

Menorca ha rebut, l'any 1970, 56.117 viatgers i les estades han totalitzat 845.468. Ja em faig el càrrec que la comparació amb els nombres enregistrats a Mallorca i Eivissa més tost fa riure, però cal no despreciar les xifres menorquines si les comparam amb les estadístiques anteriors. Sempre segons les dades relatives a allotjaments en establiments hostalers (5) Mallorca va experimentar un augment del 17'5 % respecte el 1969 i Eivissa del 36'6 %. Menorca va acusar un augment del 91'4 %. Ja sé que globalment tant per Mallorca com per Eivissa el baix tant per cent —si el comparam amb el de Menorca— representa encara una ocupació hostalera de 21 vegades i 5 vegades més que Menorca, respectivament.

Per nacionalitats l'afluència damunt Menorca ha estat, si fa no fa, equivalent quant a proporció com a les altres illes, és a dir una majoria de britànics i en segon terme alemanys, llavors espanyols, i en menor proporció francesos i nòrdics. També en la regulació de l'afluència tenen un primordial paper les agències de viatges i aquest sistema, que com ja s'ha dit enguany ha presentat unes poques anul·lacions, dóna maldecaps els hotels de menys de quatre-centes places. Per ara solament una cinquena part de les places corresponen a hotels d'agència (6) però se remoreja que s'augmentaran massivament en un esdevenidor no massa llunyà.

Ara com ara, Menorca és una mena de centre d'atracció amb una especialitat definida. És coneixedor, sols basta sortir als carrers de Maó i Ciutadella, que els nostres visitants són majorment gent madura i grups familiars amb infants, o sia gent interessada per unes vacances reposades molt d'acord amb la tranquil·litat que encara l'illa pot oferir. Els mateixos visitants han manifestat sovint, fins i tot damunt la premsa local, quin era l'encís que per a ells tenia Menorca i que nosaltres no el deixéssim perdre; això, precisament, és una cosa que sembla que els menorquins, de cada dia més, tenim més lluny del nostre abast. De totes maneres Menorca és encara una illa amb «calma» i així ha estat també com ha anat en augment el nombre de residents estrangers i precisament jubilats colonials britànics, artistes, negociants rebotats qui sap d'on i que s'han situat a les colònies per a l'explotació de bars i botigues i l'especulació del sòl, etc. etc. Es curiós constatar que la integració dels residents estrangers ha estat cosa fàcil, la participació en activitats culturals una cosa normal i en molts casos l'adopció de la nostra llengua majorment per part dels infants que fins ara a les escoles conviuen amb els fills del país com a uns menorquins més. (Ara emperò ja s'anuncia la inauguració d'una escola anglesa a Maó).

Gent madura, grups familiars, interessats per unes vacances reposades d'acord amb la tranquil·litat que Menorca encara ofereix... (Foto: TONI VIDAL)

LES URBANITZACIONS

Les urbanitzacions són un altre món dins el fenomen turístic. S'ha discutit el tema de si eren més convenients que no les inversions en hostaleria perquè els beneficis havien de romandre més lligats al país, perquè el comprador d'una parcel·la s'obligava a retornar si és que no es radicava a l'illa; però també ha succeït que no sempre el comprador ha estat l'ocupant del xalet o caseta construïda en la parcel·la sinó el llogador. Les urbanitzacions que en primer terme no foren sinó la legalització de colònies d'estiuetjants preexistents, van topar en principi amb uns intents d'especulació de terrenys i més tard amb una segona especulació dels sectors en què havien estat dividits i, tot plegat, es van distreure cert nombre de capitals embolicats amb una mena de negocis mentals. Però les empreses urbanitzadores gradualment han obligat contractualment l'edificació un cop garantits els serveis bàsics. De les 35 parcel·lacions en marxa, més de la meitat són ja en explotació i una mitja dotzena tenen colònies permanents, unes 500 persones són estrangeres. També els residents estrangers han anat ocupant cases antigues dels llogarrets del Sudest de l'illa que s'han anat buidant a mesura que els pagesos s'han mogut cap a les viles. De totes maneres els quaranta establiments hostalers amb les seves 5.136 places són els més importants receptors. (7)

EL PAISATGE

El respecte i conservació del paisatge també ha estat qüestió polèmica a Menorca. ¿S'ha de conservar l'estil típic de les construccions menorquines o s'ha de construir «a gust del consumidor»? ¿Què és realment conservar i respectar el paisatge? És a dir per una part la conservació d'un paisatge humà i per altra, del paisatge natural.

En principi els tipus arquitectònics van adoptar formes de la més accentuada anarquia, van proliferar les casetes d'un estil pseudoeivissenc i altres que sota el nom de «funcionals» adoptaven formes híbrides no sempre amb preponderància del bon gust. Si fa no fa, la situació és la mateixa de gairebé tot arreu. Encara és d'admirar com els estrangers sembla que són els més interessats en adoptar en les seves urbanitzacions les formes arquitectòniques tradicionals a l'illa, ara bé que si és d'admirar no és estrictament per amor al tradicionalisme, sinó per l'adaptació al paisatge humanitzat preexistent. De totes maneres s'han fet desbarats d'antologia.

Quant a la defensa del paisatge natural crec que el problema és més greu. Malgrat les experiències que es podien haver adquirit de ca d'altri, ningú no ha impedit, per exemple, migpartir una bellíssima cala amb una construcció mastodòntica. Però anem al cas de les urbanitzacions:

hi ha hagut indret on la mà de l'home ha millorat i embellit part d'una naturalesa pobre —com és el cas de S'Algar— i poc o molt s'han respectat «zones verdes»; però en tots els indrets s'ha donat preferència a una explotació extensiva que ha remogut moltes hectàrees de sòl. En qüestió de set anys les urbanitzacions turístiques ocupen una superfície, per bé que no totalment edificada, potser més de quatre vegades superior a les antigues zones urbanes. ¿Valia la pena aquesta ocupació extensiva o hauria estat millor que a desgrat del tipisme s'hagués construït amb menys espai encara que aixecant aïlladament edificis rectilinis per tal de capolar el mínim de paisatge?

CONCLUSIONS (POTSER PROVISIONALS)

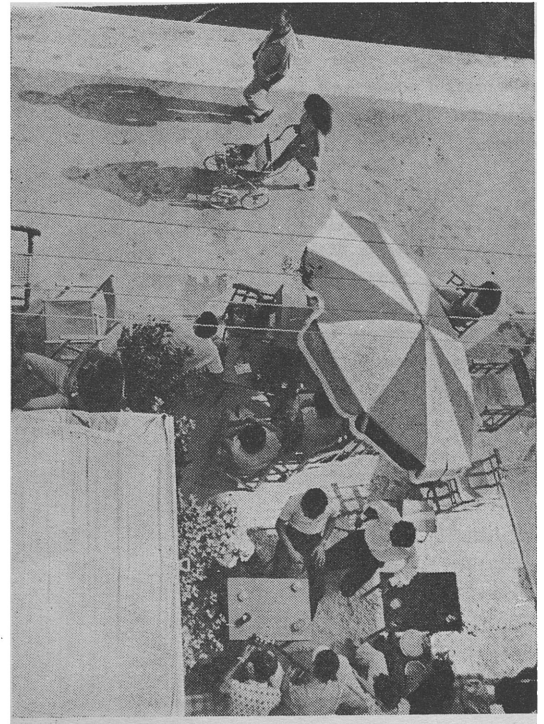
Treure conclusions en el cas present és ben prou exposat i encara més si un hom sense el do de profecia, gosa a dir la seva quant a l'esdevenidor; però si he començat cal que arribi als solatges.

En primer lloc es palesa avui per avui i des de sempre la feblesa de les estructures menorquines que s'ha manifestat més que mai en els moments de canvis d'economia. Des del punt de vista administratiu, Menorca no és globalment regida pels propis menorquins. Per altre banda, l'esgotament (o l'avorriment, segons els cassos) dels capitals illencs, deixa el país en una quasi total dependència exterior en la cosa econòmica. Davant el fet palès del creixement de l'explotació turística i l'evidència d'un nivell cultural i social relativament elevat, que empeny a defugir certs llocs de treball i amb certa tendència a l'hedonisme; es pot preveure un augment de la immigració. Però el nivell humà no assoleix una elevació fins el punt de ser suficient com per a actuar com a creador de desenvolupament i, per tant, també es pot preveure l'emigració de graduats i especialistes a excepció d'aquells que s'hagin de moure en esferes de qualificació dins la nova economia. Les indústries que ara utilitzen primeres matèries importades (calçat, bijuteria, plàstics, etc.), a llarg termini rebran un fort impacte en no poder mantenir uns jornals d'acord amb el futur nivell de vida i es veuran obligades a derivar cap a produccions de consum interior.

Culturalment no crec que hi hagi cap progrés, sinó que s'agreuja la penúria actual, fins la manca absoluta de producció cosa de la qual no n'estam gaire lluny.

No sé si l'esdevenidor, que potser equivocadament estic interpretant, és o no desitjable; el que crec és que és inevitable i també que encara és hora per prendre les mesures adequades per tal d'evitar que representi un trauma que no seria el primer, ni el segon, que es produiria damunt Menorca al llarg del segle present. Consti que també crec que ningú no m'ha d'escoltar.

Andreu MURILLO TUDURÍ

Els menorquins més sovint son clients que no explotadors de certs establiments que el turisme ha potenciat (Foto: TONI VIDAL).

NOTES

(1) Percentatge de la població activa a les Illes.

	Mallorca	Eivissa	Menorca
Sector I	26'23	45'59	22'71
Sector II	33'40	25'74	48'36
Sector III	40'37	28'67	28'93

Font: Barceló Pons, B.: *Evolució reciente y Estructura actual de la Población en las Islas Baleares*, C.S.I.C. Madrid-Ibiza, 1970.

(2) Afluència de viatgers allotjats en establiments hostalers (1970).

	Viatgers	Estades
Mallorca	1.853.262	20.831.505
Eivissa	350.806	4.296.619
Menorca	56.117	845.468

Font: *El Turismo en Baleares en 1970* de la Delegación P. del M. de I. y T. de Baleares.

(3) Vegeu: Hernández Pons, Miguel: *Menorca ante la Ley de 28 de diciembre de 1963*, «Revista de Menorca», 1964; pàgs. 17-41.

(4) Segons les dades publicades conjuntament per les Cambres de Comerç de Mallorca i Menorca al butlletí de la primera. Les dades de 1970 han estat recollides personalment a la Cambra de Menorca.

(5) Dades elaborades en les de l'opuscle citat a la nota 2.

(6) Font: *Lista de establecimientos hoteleros de Menorca* publicades per la «Oficina de Información de Turismo» de la «Delegación Insular del M. de I. y T. en Menorca», Maó 1971.

(7) Vegeu la nota anterior.

Aspectes turístics d'Eivissa

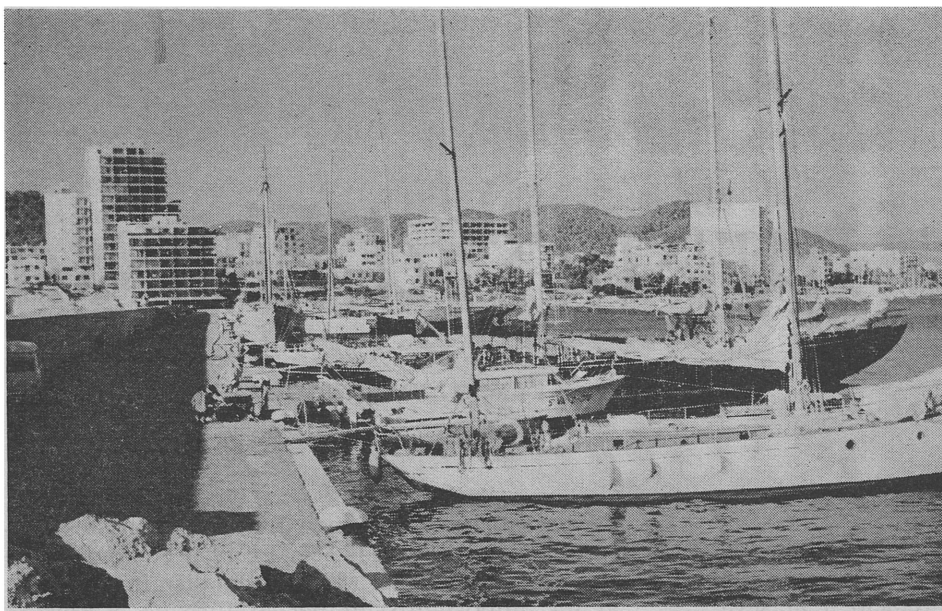
per M. VILLANGÓMEZ LLOBET

UNA ILLA S'OBRE AL TURISME

Eivissa és avui, econòmicament, una illa de predominant caràcter turístic. Ho és no sols pel seu gran moviment turístic en relació a la seva població o a la seva extensió. Ho és també per la diferència de pes entre les fonts turístiques de riquesa i les altres fonts —en part servidores del turisme—, que decanta plenament la balança a favor de les primeres. I ho és, finalment, per les xifres absolutes de la seva indústria hotelera i turística en general, d'altra banda en constant augment. Esmentàvem la relació entre turisme i extensió. Eivissa no és com una província que dedica al turisme la seva zona costanera —o alguns racons de muntanya— i acumula terra endins camps de conreu i indústries diverses. Eivissa és, exagerant una mica, tan sols una llarga costa: 170 km. de costa, més dels que té alguna província mediterrània. Això era un gravíssim inconvenient quan aquesta marina s'oferia als atacs dels pirates quasi inerme, si no comptam l'alta fortalesa de la vila, la murada natural que oposaven les roques més escarpades i el braó dels escassos pagesos, reunits en milícies. Aquesta longitud de costa, que encerclava uns camps estrets que no es podien allunyar prou del mar, és ara un avantatge de cara al turisme. També esmentàvem la proporció entre turisme i població, i hem d'afegir que si l'últim cens revela que el nombre d'habitants ha augmentat considerablement en deu anys, l'increment és degut a la incessant intensificació del volum turístic, creador de places de treball.

Si l'any 1930 hi hagué a Eivissa un moviment d'11.800 passatgers —aleshores tots per mar—, el 1935 havia pujat a 30.449 passatgers, alguns dels quals ja eren turistes. Aquests començaren a fixar-se als llocs que encara avui són els nuclis turístics més importants: Sant Antoni, Santa Eulària i la ciutat d'Eivissa. Uns pocs vaixells estrangers sobraren per a emportar-se'ls, el juliol i l'agost de 1936. Després de 1945 torna molt a poc a poc l'aflluència turística. L'any 1955 el nombre

de passatgers —per mar i no tots turistes, naturalment— és de 114.884. El 1960 el nombre de passatgers per mar (88.628) ha disminuït, degut al fet, importantíssim per al turisme a Eivissa, que ja funciona l'aeroport (35.240 passatgers per l'aire aquell mateix any). La construcció hotelera creix acceleradament. La badia de Sant Antoni es converteix en el centre turístic de l'illa i ho és encara avui. L'edificació d'hotels i de grups d'apartaments s'estén des d'algunes zones reduïdes, amb platja i més acceptables comunicacions, a indrets més i més allunyats. Hi duen, millors o pitjors, noves vies de comunicació, en les quals no intervé Obres Públiques, llevat del cas de la carretera a sa Cala de Sant Vicent —carretera ja començada i que la guerra va interrompre—. Tota la badia de Sant Antoni es veu envaïda. A les tres platges de la capital de l'illa —Talamanca, Figueretes i Bossa, aquesta compartida amb Sant Josep— es multipliquen els hotels i els edificis d'apartaments. A Santa Eulària apareixen als voltants de la vila i s'estenen per Cala Llonga, per les urbanitzacions a la vora dreta del torrent, i per Cala Pada, Punta Arabí i es Canar. Les construccions s'acosten a la platja de Cala Nova, i queden algunes altres platges, més al nord, si fa no fa intocades. La costa septentrional de l'illa és alta i espadada; la part que correspon al municipi de Sant Joan sols ofereix alguns accessos al turisme més intens. Eren molt bells i s'han aprofitat: hi ha hotels i urbanitzacions a sa Cala de Sant Vicent, Portinatx i es Port de Sant Miquel. Des de Sant Miquel la costa encara s'eleva més; a Na Xemenà, edificat en un cingle a doscents metres d'altura, un hotel de quatre estrelles domina un magnífic i abrupte paisatge litoral. La part d'aquesta costa que correspon al municipi de Sant Antoni és la més inaccessible —penya-segats d'Aubarca i de Corona— i el turisme podem dir que no hi ha arribat. La llargària de costes de Sant Josep, des de Portmany a Ses Salines, presenta gran diversitat d'aspectes i diferent grau d'intensitat turística. Hi ha zones penyaloses i so-

*Yachts al port de
Sant Antoni.*

litàries, cales amb bones platges i creixents urbanitzacions —Cala Vedella, Cala Molí, Cala Tardida, etc.— i la densa zona turística al sud de la badia de Sant Antoni. Però no hem de creure que només devora els arenals o a les roques de la costa es manifesta el turisme. Les urbanitzacions i els xalets penetren cada vegada més cap a l'interior de l'illa —Jesús, Sant Rafel, etc.—, i moltes cases pageses són les més buscades residències, preferides dels refinats un cop adaptades sense destrucció de la seva puresa de línies.

El nombre d'establiments hotelers en acabar l'any passat era de 296, dels quals 103 eren hotels d'una a quatre estrelles. Aquests hotels tenien 24.495 llits dels 31.650 de què disposaven, en conjunt, tots els establiments hotelers. A aquestes xifres cal sumar el nombre de places dels establiments hotelers inaugurats enguany i l'elevat nombre de places dels apartaments. Si hi afegim els xalets, vil·les, pisos i cases ocupats pels turistes, tindrem una idea del volum de la principal activitat econòmica dels eivissencs. Del turisme depenen, a més, gran part de la construcció i de la fabricació dels seus materials i una part considerable dels transports, del comerç, etc. Fins i tot l'agricultura s'ha adaptat, en alguns aspectes, a les necessitats creades pel turisme.

PROBLEMES

El Saló d'Agost del qual escrivíem en la crònica del mes passat, es va cloure amb un acte on parlà l'il·lustre arquitecte J. Ll. Sert. Les paraules catalanes del gran coneixedor i amic d'Eivissa foren seguides d'un col·loqui en la mateixa llengua. Sert evocà l'illa que conegué els primers

anys trentes, exemple d'adaptació a la naturalesa de les diverses obres d'una construcció realitzada amb mitjans senzills, mesura i bon gust, i es referí a l'Eivissa turística d'avui, amb greus defectes des de diferents punts de vista, urbanístics, arquitectònics, viaris, publicitaris, etc. No va parlar d'una «destrucció d'Eivissa», perquè creu que moltes coses tenen remei i que encara som a temps de redreçar tendències mal encaminades. Es queixà de les orientacions errònies i digué als artistes reunits que ells eren els més indicats per a rebutjar-les mitjançant un manifest o altres procediments.

No són tan sols aquests problemes, estètics, tècnics, humans, els que deriven del canvi enorme que ha experimentat Eivissa. Una illa fonamentalment agrícola i amb una població que en part emigrava, s'ha convertit en una terra d'immigració i sobretot turística. També hi ha moviments interiors de la població eivissenca. La seva densitat escasseja en algunes zones purament agrícoles i de secà, com són algunes franges litorals del nord i del sud-oest. Per primera vegada s'observen certes tendències a la concentració de la població en nuclis, vells o nous; si més no, a l'acostament a aquests nuclis. La ciutat d'Eivissa ha passat dels 17.000 habitants de fet, i l'augment és molt notable a Sant Antoni. El problema de l'habitació —de l'habitació econòmica, s'entén— és considerable: manquen cases a la ciutat i a les viles. La infraestructura és deficient. Les carreteres estatals sembla que es podran eixamplar en alguns punts, però no hi ha senyals que s'allarguin. Els accessos a la ciutat per carretera necessiten profundes reformes. Al-

gun altre aspecte de la infraestructura, el sanitari per exemple, ens afirmen que es resoldrà més o menys aviat. L'assumpte del proveïment d'aigua és seriós, pot arribar a ser gravíssim. L'ensenyament presenta importants deficiències. Sempre la dispersió de les famílies ha originat dificultats en ordre a l'ensenyament; ara també els han creat l'increment i l'acumulació de la població. Els edificis d'algunes escoles no reuneixen les condicions exigibles i alguns centres es veuen obligats a tenir massa places escolars a cada classe.

Els eivissencs han anat construint i obrint camins d'una manera sovint espontània, tal vegada l'única possible. No hi ha hagut uns plans com calia, però ja se sap que aquestes coses es solen presentar sempre tard —almenys de forma exigent i completa—, si és que es presenten algun dia. Els resultats d'un sistema ple d'improvisacions i de llibertats no sempre han estat catastròfics, però cada vegada és més necessària una meditada planificació total, on la conservació de la naturalesa i la defensa del paisatge tinguin la part corresponent.

Hi ha algunes qüestions específiques del turisme —rendabilitat dels hotels, activitat de les agències, etc.— que són semblants arreu del nostre territori o que potser canvien un poc d'un lloc a l'altre. No ens hi podem posar. Els tècnics són els qui les han d'aclarir.

PORT I AEROPORT

¿Com poden arribar a una illa i sortir-ne els viatgers i les mercaderies? ¿Com arriben avui a Eivissa i en surten? ¿Quins mitjans de comuni-

cació usen els turistes que cada any en més gran nombre visiten l'illa d'Eivissa? El comerç, el transport de mercaderies es fa preferentment pel port d'Eivissa, per bé que una petita part es faci pel port de Sant Antoni o per l'aire. D'altra banda, la sal s'exporta directament des del Carregador de sa Canal, a la costa de ses Salines (43.298'400 tones en 1970). Els passatgers vénen i se'n van, en part, pel port d'Eivissa, però sobretot, avui, per l'aeroport. De l'1 de gener al 6 de setembre d'enguany han entrat i sortit per l'aeroport illenc 883.887 passatgers, nombre que ja supera els 882.439 de tot el 1970. Es calcula que s'arribarà al milió de passatges a darrers de setembre; s'haurà ultrapassat aquest nombre quan es publiquin aquestes línies. S'ha assolit el nombre de 12.923 passatgers en un dia (1 d'agost de 1971) i de 200.174 en un mes (agost del mateix any). Des de l'any 1958, que l'aeroport s'obrí al tràfic comercial, l'augment ha estat enorme. Arribà un moment que els passatgers aeris s'equilibraren amb els marítims; l'any 1963 hi hagué 120.653 passatgers transportats per l'aire i 123.173 transportats per mar. De l'any següent ençà la supremacia aèria s'ha fet cada vegada més gran. Avui només tres aeroports de la Península (Madrid, Barcelona i Màlaga) i tres de les illes (Mallorca, Las Palmas i Tenerife) superen l'aeroport d'Eivissa.

La qual cosa no vol dir que no augmenti el nombre de passatgers per mar. Fins i tot podríem dir que el port d'Eivissa, amb el seus 199.925 passatgers de l'any 1970, és un dels que compten a Espanya en aquest aspecte. Més que pel moviment de mercaderies, naturalment; i amb tot, pel nom-

Una platja de la badia de Sant Antoni o de Portmany.

La platja d'Es Canar a la costa de Santa Eulària.

bre de tones entrades i sortides (290.038 i 29.177 respectivament, en 1970), sabem que és el segon de les Balears, amb molta diferència sobre els que segueixen, i el primer dels espanyols directament administrats per l'Estat. Encara més: el port d'Eivissa mou més quantitat de mercaderies —ja no parlem de passatgers— que molts de ports regits per una Junta d'Obres pròpia, situació que sembla exigir uns canvis en l'escala de ports espanyols. A la base de tot això hi ha l'extraordinària densitat del turisme eivissenc, i aquesta és la causa que ara ho esmentem.

L'aeroport i el port d'Eivissa han estat tractats d'una manera diferent pels respectius Ministeris. Fa l'efecte que tota la vivacitat d'uns serveis nous hagi influït en l'empenta al més jove mitjà de transport. L'aeroport d'Eivissa ha respost amb escreix a les esperances dels seus creadors i, inversament, l'Estat ha anat adaptant l'aeroport, sense massa trigances, a les creixents necessitats. Ja hem dit que l'illa fou incorporada amb certa regularitat a les comunicacions aèries el 1958 (concretament, el mes de juliol). El 1961 ja estava construïda una primera pista d'aterratge (1.600 m.), que evitava les interrupcions per causa de pluja. Després vénen una primera estació, la pista actual, l'obertura del camp al tràfic internacional, la nova estació, altres obres. Ara està gairebé llesta una estació molt més gran per a vols *charter*. Aparcaments, jardins, terrasses, una preocupació artística, completen i ornem les instal·lacions imprescindibles.

De l'estat i necessitats del port d'Eivissa, n'hem parlat a «LLUC» en diverses ocasions. Tot

continua igual, des de les últimes informacions. Només les necessitats han augmentat. ¿Espais oberts, més llargues línies d'atracament, detalls artístics, una certa comoditat al port d'Eivissa? Això queda per a d'altres ports. Si dèiem que els molls abans eren curts, ara són també estrets. A Eivissa les obres d'actualització del port s'han fet, quan s'han fet, amb una lentitud i uns retards desesperants, des de l'engrandiment del contramoll a les centrals, provisionals i horribles instal·lacions per a la descàrrega de combustible. D'això ja fa temps, però no s'hi pot afegir res més.

Els molls d'Eivissa s'han d'ampliar, s'han de fer al port obres molt importants. El mateix Estat ho ha reconegut, no és sols un clam dels eivissencs. L'any 1965 es va iniciar la construcció d'un moll pescador, senyal inequívoc que feia bona falta. Però les obres quedaren interrompudes tot just començades, i així continuam. En una nota oficial de 1969 es parlava, davant tantes insuficiències, d'estudis, de permisos per a projectes, potser d'algun projecte provisional, les solucions definitives essent massa cares per a un port que deixa, tanmateix, molts milions de pessetes anuals. Bé, d'aleshores ençà i fins al moment d'escriure aquestes línies (8 de setembre de 1971) no s'ha produït cap novetat al port d'Eivissa. Quan pels volts del 18 de juliol d'enguany fou inaugurat el nou i agradable edifici per a Delegació del Govern, Correus, Telègrafs, etc., va haver-hi quasi una promesa de presentació al Consell de Ministres immediat d'un projecte d'obres al port d'Eivissa: una nova prova de la seva falta. No

crec que se n'hagi sabut res més, i s'han celebrat diversos Consells. No sembla que pogués ser, amb tot, un projecte de gran envergadura, tenint en compte la quantitat de què es parlava. ¿Es tractava de reemprendre les obres que no es realitzaren fa sis anys?

No s'ha tocat ni tan sols el tros de la carretera de Portinatx —i de Sant Miquel, Sant Joan, Santa Eulària, etc.—, d'un tràfic tan dens, que va del moll al Passeig Marítim vorejant el port. El seu estat és ja tan lamentable i el de la seva zona de contacte amb el mar tan esborronador, que ara sí que hom pot començar a pensar que ho arreglaran. No és de creure que l'estreta via i la seva riba, que podria ser tan bella, s'hagin deixat arribar a un tal abandó sense la intenció d'una pròxima i completa transformació.

Volíem fer constar, en aquest número de «LLUC», una divergència de ritme a l'illa per part de dos Ministeris i la diferència de tracte de què gaudeixen les dues boques que a l'impetuós corrent turístic presenta Eivissa. I també Formentera, perquè els turistes de la segona de les Pitiuses han de passar igualment per l'aeroport o port d'Eivissa. No parlem dels eivissencs i dels formenterers, més dignes d'atenció que ningú, perquè aquest número de «LLUC» és exclusivament turístic.

Ens malfiam que el port d'Eivissa pugui aconseguir una Junta d'Obres, malgrat la seva palesa importància. Tal vegada la creació d'aquest organisme seria un camí per a exigibles millores. Si no hi ha cap sorpresa favorable...

M. VILLANGÓMEZ LLOBET

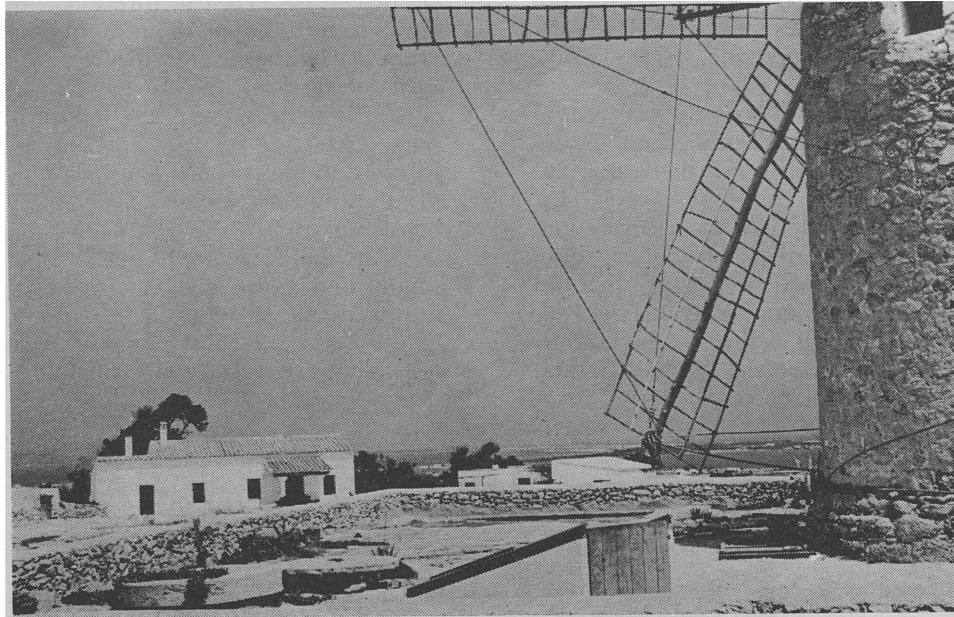

*Un dels barris turístics
(Puig d'Es Molins-Figueretes)
de la ciutat d'Eivissa.*

Electrofil

AISLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

FORMENTERA AVUI I SEMPRE

per Josep MARÍ

Sentir un cert temor a l'hora de tractar l'aspecte turístic de Formentera és cosa que no puc eludir. Quan vaig conèixer Formentera fa quinze anys, l'illa era —i cal que el terme meresqui la justa significació— un paradís. Era un temps d'heroiques comunicacions marítimes amb la Pitüsa major, Eivissa, a través de la qual, arribaven, fins i tot ara hi arriben, gent i mercaderies. Aleshores només existien tres nuclis incipients de població: la Savina, amb un port diminut, Sant Francesc, cap del municipi, i Sant Ferran, tots tres, ara encara, en escassa evolució. A la bella platja d'es Pujols, que mira cap al Nord, apuntava un blanc hotelet i algun rudimentari restaurant. Trobàvem també, escampades pels oberts camps formenterers, nombroses casetes de pagès, d'una exquisida simplicitat arquitectònica, nota humil i somrient prop de pins o atzavares. Es Caló, al peu de la Mola, constituïa un solitari grup de cases, i el Pilar, allà dalt, amb la magní-

fica esglésieta blanca, l'escola i la botiga, presidia tota la pau envejable d'aquells camins polsosos, d'aquella mar indescriptible, d'aquells estesos molins de vent. El contacte amb la naturalesa era directe i constant. Pertot hi senyorejaven un silenci aclaparador...

Potser el meu entusiasme per Formentera em fa parlar en excés. Tanmateix he dit tot això per justificar la primera frase de l'article. No voldria que la seua lectura provocàs una propaganda perillosa per a la integritat de l'illa. A Mallorca i a Eivissa —i pens que a Menorca també ja n'hauran estat víctimes—, aquest monstre amorf i poderós que se'n diu turisme ens ha ensenyat a tancar els ulls i obrir el calaix, i a buscar el ponedor del turista amb una alegre despreocupació de la vertadera gallina. Ens hem carregat bona part d'allò que era ploma de preu i aviat —Déu no ho vulgui!— només ens quedaran els ossos. Avui som víctimes de les nostres presses

i de la febre dels milions, i d'aquestes culpes no ens en salva ningú.

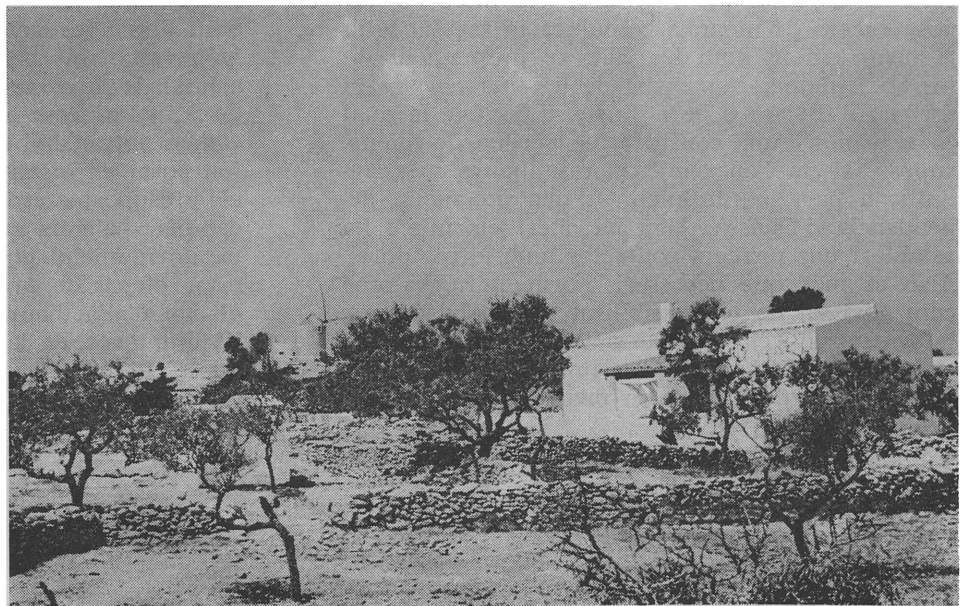
Tant de bo que totes aquestes reflexions ens fessin pensar un poquet: estam de cara a una illa d'una bellesa única, diferent, per tant, de la mateixa Eivissa, tot i estant-ne tan pròxima. Tal vegada la gent de Formentera encara no ha descobert el seu món de ventura. D'uns anys ençà, s'han trobat amb uns visitants —80% alemanys, inquiets davant el futur de l'illa— que en línies generals no passaven de ser simples excursionistes degut a les dificultats d'hostatge. Per a atendre'ls d'alguna manera, han construït senzills restaurants, pensions, algun hotel. Però ara la cosa ja és més alarmant: Formentera ha estat descoberta i tothom vol ficar-hi el nas. Una estadística de l'any 70 ens diu que el moviment de passatgers, entrats i sortits, al port de la Savina, en viatges de correu, ascendeix a 263.180. Ara bé, a aquesta xifra cal afegir-hi —ha estat impossible localitzar dades— les innumerables excursions que des dels ports d'Eivissa i de Sant Antoni es realitzen diàriament durant l'estiu, les quals transporten, si fa no fa, 450.000 passatgers. És a dir, que Formentera, de cap a cap d'any, té un moviment de més de 700.000 passatgers, una quantitat respectable si es compara amb la població total de l'illa, que passa dels 3.000 habitants.

Davant aquesta circumstància, és fàcil suposar que les prevencions no hagin arribat a temps per a alguns llocs. Actualment, Formentera pot afegir als tres nuclis de població indicats més amunt, un quart nucli, potser més considerable: es Pujols. Allò que un temps era gairebé un somni de llum i transparències ha esdevingut un abigarrament desordenat d'establiments turístics, i allà hi para tothom, sense arribar a conèixer la

Formentera dels camins, de les platges dels Trucadors i de Migjorn, desertes i fulgurants, ni la Mola, alta, com un últim reducte paradisiac, ni el fresc repòs sota els molins, ni l'aspra soledat de Barbaria... Enguany ha estat inaugurat, en un punt de la immensa platja de Migjorn, el major hotel de Formentera, amb 401 places, que tot i sent arquitectònicament acceptable, és potser massa gros si hom pensa en l'harmonia de grandària i proporcions que requereix l'illa, poc muntanyosa, plana i estirada.

L'hosteleria, que aquest estiu comptava amb 1.943 llits, està integrada majoritàriament per hostals, fondes i cases d'hostes, establiments tots ells modestos, administrats sovint pels mateixos propietaris, quasi sempre formenterers. És obvi que si hom desitja l'expansió turística de Formentera, la capacitat actual de recepció del turista, per bé que molt augmentada aquests darrers anys, és ínfima, i en la temporada estiuenca resulta excessivament deficient. Cal, doncs, dotar l'illa d'allotjaments no tan primaris ni provisionals, sinó mínimament còmodes, sotmesos sempre a les exigències de defensa de l'element natural. Dins aquest desenvolupament, però, cal evitar l'aïllament, l'atomització dels establiments turístics i de la població. Degut a aquests factors, avui en dia són massa costoses les conduccions d'aigua i llum. Convé concentrar la població de forma racional en nuclis adequats, a fi de facilitar una evolució pròspera i general per a tota l'illa. Sabem que l'aigua per si sola, temps ha que és problema a resoldre. Les necessitats presents de l'illa assoleixen la xifra de 1.700 tones diàries d'aigua, segons estudis recents. Ignoram quines són les reserves actuals de Formentera, però tothom sap que són ben pobres. Cal, doncs, solu-

Una imatge molt entranyable de Formentera: les parets, la caseta senzilla i el molí de vent.

L'aspre camp formenterer amb l'Estany Pudent al fons.

cionar aviat un problema tan seriós amb la instal·lació de plantes potabilitzadores, per més que aquest sistema sigui car. Quant al problema llum, hi ha qui veu imminent la substitució de la petita central elèctrica de Formentera per l'electricificació des d'Eivissa. Aquesta central, segons sembla, és un mal negoci per causa del poc ús que se'n fa. Malgrat tot, costa de veure una solució immediata del problema, originat, com s'ha dit, per l'aïllament d'estatges i establiments de tota mena.

Al costat dels dos problemes principals, hom pot parlar també de les comunicacions de Formentera amb l'exterior. Els qui volen viatjar a Formentera es veuen obligats, tant d'anada com de tornada, a passar per Eivissa. Formentera no disposa encara de ninguna comunicació regular amb la península ni amb les Balears pròpiament dites. Així mateix, bona part de les mercaderies hi arriben d'Eivissa o bé a través d'Eivissa, la qual cosa, a més d'una considerable pèrdua de temps, suposa, si no l'encariment, uns guanys més reduïts, a part, naturalment, d'una incòmoda dependència d'Eivissa. Algú ha obert els ulls i ha establert uns primers contactes amb altres ports. Això és més que necessari. Formentera, gairebé com Eivissa, no té possibilitat d'autoabastiment, la seua producció no està a l'altura de les seues necessitats. Un cop l'illa es proveesqui de forma directa i regular, es veurà menys limitada, prin-

cipalment en els rams de la construcció i de l'alimentació. La conservació de molts aliments exigirà —de fet ho exigeix— la instal·lació de bones cambres frigorífiques per part dels majoristes, a fi de cobrir possibles irregularitats en els suministres. Sortosament, veim que aquesta petita revolució envers l'exterior es pot emparar en la notable ampliació del port de la Savina, en el qual es treballa força, després de molts anys de precés i necessitats. Després, la Savina podrà rebre vaixells de més calat —confiem en alguns jornals de la draga— en número considerablement superior. No obstant això, queda l'aspecte de les comunicacions interiors, fins ara molt deficientes. Formentera només té una via en bones condicions per al trànsit: la que uneix la Savina amb Sant Francesc, Sant Ferran, el Pilar i el far de la Mola, amb un recorregut de 18 quilòmetres. És estatal. D'altra banda, la Diputació té la que va de Sant Francesc al cap de Barbaria, avui pràcticament intransitable, l'acondicionament de la qual fou posat en mans municipals temps endarrera, i els presupostos esdevingueren curts. La resta dels camins —alguns essencials— pertany al municipi, un municipi pobre, que a aquestes hores pot estar ofegat de problemes. L'empresa particular, al cap d'allà, haurà de ser la redemptora, però l'Ajuntament, en la convicció que bé s'ho val, cal que vigili, estudiï i ordeni el creixement harmònic de Formentera.

Josep MARI

CONTRALLUMS ALS VALORS DEL TURISME

per Bartomeu BENNÀSSAR, pvre.

La forma d'ús del temps lliure que comporta l'allunyament temporal de la residència habitual per re-crearse físicament i psíquica o divertir-se de les ocupacions quotidianes, per esplaïar-se o conèixer noves gentes o països nous, per reposar i fer salut —això és el turisme—, exigeix un esguard per comprendre que «els valors humans i cristians no són compromesos pel turisme contemporani, sinó per una maduració espiritual no adequada, no solament per part del turista (o d'aquells que serveixen en els diversos aspectes de la indústria turística), sinó també per part de les comunitats de les quals surt i en les quals s'insereix». (*Directori general per a la pastoral del turisme*, 13 de juliol de 1969; «Documents d'Església» 67 —1 oct. 1969—, 1059).

El Concili Vaticà II ens convida a fruit del turisme quan desitja «que els lleures siguin aprofitats per a relaxar l'esperit; enrobustir la salut corporal i psíquica, mitjançant ocupacions i lectures lliurement escollides, viatges a d'altres països, o turisme, el qual afina l'esperit ensems que enriqueix uns i altres a través d'una coneixença mútua; mitjançant, encara, exercicis i manifestacions esportives que ajuden a mantenir un estat d'ànim serè fins i tot col·lectivament, com també a establir relacions fraternals entre els homes de tota condició, nació o raça. (*Constitució pastoral «Església i món», n. 61).*

* * *

Hem d'esser sensibilitzats als valors autèntics que el fenomen turístic implica des del punt de vista espiritual o humà.

1 EL TURISME, EL TEMPS I L'ESPAI

El turisme involucra una consideració del temps. El turista sent dramàticament el problema del temps de treball i en contraposició del lleure. El turista té la possibilitat de rompre —tot home té el dret de l'alliberació— la cadena del temps per fer-se realment senyor del temps que té dins les seves mans i fer-lo més humà, viure'l humanament.

Tot el temps que avui pareix que li sobra té realment la transcendència d'un vertader temps oportú per a la cultura, per al retrobament amb un mateix, amb el germà, amb la natura, amb Déu. No és un temps lliure —buit—, ans bé ple d'història i de responsabilitat. Tenir temps alliberat d'imposicions de treball, d'imposicions de moda, de banalitat, etc. es poder ésser més homes. Fins i tot pot ésser un temps oportú —«kairotic»— de gràcia: de crida de Déu i de resposta de l'home.

Però l'home que ja no accepta de ser presoner del temps, tampoc no accepta de quedar-se esclau de l'espai. L'home se converteix en un gran nòmada de l'espai. Va i ve, camina, corr, vola. Té por d'ofegar-se dins la geografia habitual; pretén sortir del lloc i de l'espai «natural». Va desfermant-se del lloc estret de sempre —del treball, de la diversió diària— per aconseguir un espai més humà, per volgut i no imposat per les circumstàncies personals o laborals; més universal per fugir del perill de l'estretor; més fraternal perquè es desitja un món on els homes comptin i passin d'esser uns desconeguts a ésser germans, al manco més coneguts directament i no solament en els llibres d'història o de geografia; més habitable fora del marc de la ciutat, de l'asfalt, de l'horari...

Aquest temps lliure i aquesta descoberta personal de l'univers mitjançant el turisme —la curiositat innata a tota persona a partir del mateix moment del neixement cercant una nova circumstància per viure— no és una realitat per a tot home. Per això, aquest valor del turisme com a possibilitat de descobriment del món d'un mode personal i directe, ha d'esser viscut fent tot el possible perquè arribi a tots; de lo contrari se convertiria en un contravalor i l'home turista seria un llop per als altres o una sangonera que reduiria els altres a l'immobilitat (quants de camins falten encara per comunicar-se els homes!), mentre ell engregeria de córrer dins l'espai. Aquesta alliberació espacial, fruit del turisme és

secundària respecte a altres alliberacions primàries per a tot home.

Si el turisme és un dret per a tots no vol dir una necessitat per a uns quants solament i un desig, va per a sempre, per a la majoria. Si fos així podríem parlar d'immoralitat del turisme.

2 EL TURISME I LA NATURA

No hi ha dubte, pel que anam diguent, que el turisme afavoreix el contacte de l'home amb la natura «al natural». Al menys així hauria d'ésser no permetent la destrossa de la mateixa per fins únicament d'explotació econòmica. La natura avui és objecte de manipulació, quan hauria d'ésser sempre un obra d'art que promou el sentit de la gratuïtat en fer les coses per damunt de lo utilitari, de la contemplació davant les belleses variadament escampades dins la creació, de la lloança i admiració. Una autèntica teologia de la bellesa de l'univers ens ajudaria a frenar un cert materialisme i maniqueisme per retrobar la senzillesa i la profunditat de lo bo i vertader. Sebre meravellar-se davant la Natura és apagar l'embadaliment exclusiu davant les obres de l'home.

Ara bé, necessitam un mode nou per mirar el món, un nou esperit d'origen franciscà per tractar les coses amb pobresa, pau i llibertat. «Redimit per Crist i fet una nova criatura en l'Esperit Sant, l'home pot i ha d'estimar les coses creades per Déu. De Déu les rep i com a procedents de la mà de Déu les mira i les respecta. Donant-ne gràcies per elles al Benefactor, usant i fruïnt de les criatures en la pobresa i la llibertat d'esperit, es introduït en la veritat de possessió del món, com aquell qui no té res i ho posseeix tot (cfr. 2 Cor. 6,10). («Església i món», n. 37).

El nostre Ramon Llull en el seu *Libre de meravelles* ens conta con Fèlix recorre muntanyes i valls, ciutats i deserts, ermites i castells, admirant-se de les meravelles que Déu ha espargit pel món, arrosegant darrera seu tots els que troba. En el llibre *De contemplació* ens dóna motius a partir de la creació per la nostra admiració i lloança.

L'acaparament egoïsta, el renou o moviment desordenat, la rapidesa excessiva, el luxe injust enfront d'altres germans, són com un fre a aquest valor del turisme: la solidaritat de l'home amb l'univers.

3 EL TURISME I LA FRATERNITAT

El turisme instaura relacions interpersonals dins un marc de confiança i serenor especials. La disponibilitat envers els altres és més gran; el descobriment d'altres països i d'altres germans engendra un encontre i un diàleg més universal.

El turisme, en vèncer l'aïllament dels pobles, ajuda a superar prejudicis, llegendes o fronteres, mitjançant el confrontament de civilitzacions i

cultures; afavoreix també el coneixement recíproc dels homes; desenrotlla el sentit de l'hospitalitat.

Hospitalitat que presuposa que el turista ha deixat l'hàbit de conquesta o colonialisme, de prepotència econòmica o social, la manca de respecte cultural, per convertir-se en hoste d'una part; exigeix al receptor del turista una postura de comprensió, d'amistat; un deixar de banda l'aspecte industrial, comercial o d'explotació com a únic i fer un clima de convivència humana on compti la persona que ve i no el diners que porta, on estigui disposat a rebre i a donar.

Hospitalitat que suposa que els treballadors hagin superat tot servilisme, la inseguretat i eventualitat del treball en el camp turístic. Hospitalitat que no es abaixar el cap a tot el qui ve i a tot lo que ve de fora, sinó un estímul per fer-nos crítics de lo nostro i de lo estrany, per crear hàbits de pensar i produir propis, per ofegar ignoràncies o il·lustracions de segles passats.

Hospitalitat que és obertura d'esperit a lo universal: espacialment i també històricament. Aquesta migració i mobilitat són bones enfront d'un sedentarisme, permanència o estabilitat que poden dur a l'estancament i a la vellesa. Però deu haver-hi reciprocitat d'obertura. Els turistes no deuen aïllarse i noltros, receptors, no podem animitzar-los; no els oferirem una visió del país «exclusiva per a turistes» i ells tampoc no han de cercar les nostres coses manco agradables amb gust agre de comparació i menyspreu.

El turisme promou la unitat de la família humana (l'Europa turística prepara l'Europa política), és mitjà de comunicació social més personal que el periòdic o la ràdio, allunya perills de guerres i és factor i passaport per la pau. Pot promoure el procés d'unitat facilitant contactes concrets i vàlids entre els creients de diverses religions i entre no creients, esdevenint instrument d'encontre ecumènic i de diàleg, en esperit de caritat i d'esperança.

Més dubtós sembla que el turisme faci una transformació i elevació social vertadera, que reduesqui les distàncies entre les classes socials i les races humanes. Ni amb el dit turisme social podrà arribar-se al nivellament desitjat.

El camp turístic i hostaler endemés fomenta una nova explotació de l'home treballador. Persones sense preparació, sense amics ni sindicats que els ajudin a fer valer els seus drets, enlluernats pel guany, sotmesos a l'amo, són un terror apte per a una profunda explotació. Un vertader sub-món hotelier neix i creix en profit d'interessos econòmics particulars. La immigració de treballadors per temporada o per tot l'any multiplica els casos d'insolidaritat, d'engany i els abusos.

Es difícil ajuntar l'embolic del turisme amb l'Evangeli. I aplanar el camí suposarà fer que el ric sigui manco ric i el pobre manco pobre; alliberant així un i altre d'allò que els sobra.

Si reconeixem els valors profunds i els elements específics de perfeccionament social que el turisme promou, no oblidam tampoc els cridaners contrastos econòmics i socials que afligeixen moltes parts de la terra. El turisme promou un desenvolupament econòmic, social i humà, però no serà fotografiant la misèria o l'art d'un país amb molt de sol i mar o deixant uns dòlars que ens prenen per altres conceptes— sinó per un contacte personal que devetlarà en nosaltres una preocupació pels nostres drets i farà dels turistes persones sensibilitzades a comprendre un altre món distint del seu, que s'emporta no dins una cambra fotogràfica sinó en el cap i dins el cor.

4 EL TURISME I L'ENRIQUIMENT PERSONAL

El turisme afavoreix una disponibilitat interior, una formació cultural i una educació més completa i variada. Pot restablir el desgast de cada dia; fa créixer l'ansia de llibertat i de moviment d'ací cap allà, d'avui cap a demà que ajuda a la persona al canvi permanent de la vida; fomenta una autoeducació, una capacitat crítica de la consciència, una autonomia que determina un nou humanisme, un modo nou de ser homes.

Aquest enriquiment arriba als turistes i als receptors dels turistes.

Aconseguir aquest fi «pressuposa que el cristià hagi estat educat per viure les responsabilitats pròpies amb decisió lliure i a organitzar personalment el propi temps lliure, sobretot en el context de major autonomia en el qual es troba quan és lluny del lloc on viu habitualment.

Quan, per contra, l'home no té una sana formació moral, practicant el turisme pot arribar a ser un distret, un dissipat, un viatger amb massa pressa, esclau dels poderosos mitjans posats a la seva disposició pel creixent progrés tècnic, un superficial, incapaç de diàleg humà, que passa per alt les belleses de la natura i les riqueses de l'obra de l'home, recercador afanyat de plaers i d'experiències de baix to, fins a abusar de l'hospitalitat que li és oferta». (*Directori general per a la pastoral del turisme*, a «Documents d'Església» 67—Oct. 1969—, 1064).

Aquests valors humans i cristians que el turisme promou han d'esser reconeguts per tots i per a tots i certament poden donar neixement a un nou humanisme i a una nova moralitat.

Bartomeu BENNASER VICENS, pvre.

Hipòtesi per a una anàlisi sociològica

per Isabel MOLL

I.—INTRODUCCIÓ

El turisme de masses és un fenomen neta-ment actual que sorgeix com a producte d'una societat basada gairebé exclusivament sobre la industrialització. Els desplaçaments individuals deguts a la curiositat personal per a saber coses noves, per a conèixer costums distints, per a visitar països diferents del propi, és cosa que s'ha fet amb freqüència i el seu origen es remunta a un grapat de segles abans de Crist. Només en el segle actual, concretament a partir de la segona meitat, és quan aquests desplaçaments comencen a realitzar-se en forma col·lectiva i degut a una sèrie de raons provocades en la seva major part pel creixement econòmic d'uns països agrupats sota l'epítet de *desenvolupats*. En aquests països existeix una necessitat creixent d'augmentar la producció de béns amb la finalitat de mantenir equilibrada l'estructura econòmica, fet que a la vegada implica sostenir un nivell de productivitat òptim. Així, tal com s'inverteix capital per a renovar béns d'equip, s'inverteix capital per a conservar la mà d'obra en bones condicions. Per aquest motiu són tan importants els períodes de vacances: espai de temps útil i necessari per a rompre la monotonia vital de l'home-màquina. Doncs, podem considerar el turisme com un fenomen socio-econòmic inqüestionablement estructural que sorgeix com a quelcom lògic al si de la societat industrial i atenint-se a les lleis de l'oferta i de la demanda, lleis que estan subjectes no a una lliure concurrència, sinó a situacions monopolístiques.

Mallorca, com sabem prou bé, s'ha vist afectada directament i gairebé totalment pel fenomen turístic. Això ha produït —i segueix produint— de forma quasi imprevista un canvi radical dins la infraestructura econòmica de l'illa, canvi que a la vegada precipita la formació d'un nou tipus de societat. L'economia illenca ha passat d'esser una economia basada gairebé exclusivament en el sector primari a convertir-se en una economia basada en el turisme, activitat que s'inclou en el sector terciari. Pot dir-se que seguim un procés paral·lel al dels països subdesenvolupats: economia subjecta a un sol sector que

a la vegada es troba depenent —a nivell de mercat internacional— d'una situació monopolística. El fet implica un deteriorament en les relacions d'intercanvi, deteriorament que repercuteix negativament en el nostre procés econòmic. La situació de dependència que tenim respecte de l'economia europea és tan gran que podem afirmar, com a exemple, que som el taller de reparacions de la mà d'obra d'alguns països occidentals. En realitat ens veim millor encaixats dins el sector terciari de l'economia d'aquests països que dins l'estructura econòmica nacional espanyola. Cal pensar que el gran auge turístic mallorquí comença gairebé alhora que el procés de reconstrucció i desenvolupament de l'economia europea, tot just quan s'inicia la dècada dels seixanta.

Aquestes consideracions prèvies són necessàries, al meu entendre, no tant per a introduir el tema com per a explicar una sèrie de condicionaments apriorístics amb els quals cal comptar en enfrontar-nos amb qualsevol anàlisi —ni que sia a nivell de provatura— del moment socio-econòmic mallorquí. Aquests condicionaments es poden concretar en:

A) El canvi que es produeix no és conseqüència d'un procés interior sinó d'un fenomen extern a la nostra pròpia societat.

B) La subjecció de la nostra economia a un sol producte, el qual a la vegada depèn de les alteracions del mercat internacional monopolitzat.

El present article no pretén posar les bases d'un possible estudi sociològic de la regió, sinó analitzar de manera esquemàtica i mitjançant el plantejament d'una hipòtesi prèvia, les *possibilitats* que ofereix Mallorca per a un estudi d'aquest tipus. D'acord amb aquesta intenció he dividit el treball en dos apartats: Una primera part dedicada a l'anàlisi de la hipòtesi que plantejaré a continuació. Una segona part a manera de conclusió que sintetitzi l'anàlisi esmentada.

II.—ANÀLISI

El punt de partida és la hipòtesi següent: A Mallorca, amb motiu de l'impacte produït pel fe-

nomen turístic, s'està produint un canvi radical que afecta les arrels mateixes de la societat. S'ha passat en menys de vint anys d'una forma de producció basada en l'agricultura, a una forma de producció que es fonamenta sobre una activitat totalment nova: el turisme. El fet implica una transformació total de l'estructura socio-econòmica illenca. Ens trobam, davant un procés que podem dir revolucionari, la consolidació del qual com a realitat estam vivint nosaltres.

A) *Una mica d'història*

La societat mallorquina, des de la seva consolidació amb personalitat pròpia a partir de l'Edat Mitjana fins a finals de la dècada dels anys cinquanta del nostre segle, havia experimentat pocs canvis. El segle XVIII significà una ruptura del procés històric natural, quan mitjançant el Decret de Nova Planta (1716) s'implantaren tot un seguit de condicionants institucionals. Els més importants foren sens dubte la supressió dels furs locals i la implantació del castellà com a única llengua oficial. Així ens trobam a principis del segle actual amb una societat tancada i pacíficament inamovible, amb una mentalitat arcaica, amb una classe dirigent —la noblesa— en plena decadència i amb una burgesia poc conscient dels seus interessos i incapaç de canalitzar les possibilitats econòmiques que es percebien a la fi del XIX. Els anys que van des de la Gran Guerra (1914-1918) fins a la Guerra Civil d'Espanya (1936-1939) veuen un tímid esforç per part d'un petit sector de la burgesia per canviar no tant la mentalitat com l'estructura econòmica illenca. Això no obstant, aquests esforços es reduïren al que realitzaren individualitats concretes. El que hagués pogut ésser fruit d'un grup, repercutí únicament en profit d'unes poques persones. La forma bàsica de producció seguia essent l'agricultura, amb algunes concessions al sector comercial. La pobresa tradicional del camp mallorquí, el retràs tècnic dels conreus, així com l'estructura de la propietat agrària, produïen una emigració constant del camp a la ciutat. Quan aquesta no pogué absorbir —malgrat haver-se creat algunes indústries— tota aquesta mà d'obra, l'excedent —molt nombrós per cert— emigrà cap a Catalunya, Amèrica del Sud o Europa. Trobar mallorquins de Sóller al cap dels negocis de fruites a França no és una casualitat, sinó la resposta a una simple necessitat de subsistència. Tampoc no existia una mentalitat cultural, ni tan sols una inquietud generalitzada per qüestions d'aquesta índole. La vulgaritat més depriment era la nota rellevant. El corrent que sota el nom de Renaixença havia tingut una relativa importància durant la segona meitat del segle XIX, es trobava en un moment crític de disolució. El fracàs d'un intent de fer renéixer la cultura mallorquina fou degut no tant a la desídia dels components del moviment, com a l'hostilitat de l'ambient. Els intents de reforma

d'aquest grup tendien més cap a una millora cultural de la societat ciutadana que a un intent d'educar al poble, el qual fou el gran absent d'aquest moviment. De fet, com afirma Josep Melià, *els poetes insulars foren presoners de llur pròpia contradicció. Volien una subversió cultural sense modificar cap estructura econòmica o social. I aquests miracles encara no s'ha descobert com es cuinen.*

Poc tengué què veure la guerra civil espanyola amb la transformació social esmentada. Abans de la guerra ja s'havia iniciat un petit corrent turístic polaritzada a Ciutat principalment. No obstant convé citar el reducte de Formentor com a lloc d'atracció d'un turisme determinat pel que avui en deim *qualitat*. L'inici del procés es troba als anys cinquanta quan Europa es va refent del colapse espantós que suposà la Segona Guerra Mundial.

B) *Moment actual*

El corrent mitificador de la tranquil·litat, de la calma, del benestar illenc —conseqüència dels escrits dels curiosos viatgers del XIX (George Sand, Gautier, Wood...)— serví de propaganda inicial per introduir un producte que començava a elaborar-se —Mallorca— dins un mercat on podria col·locar-se amb gran avantatge enfront de futurs competidors. No obstant això, el corrent mitificador abans esmentat res no hagués fet de no anar acompanyat d'altres qualitats com són uns preus baixos, una certa tranquil·litat ambiental a nivell polític i unes possibilitats de vida completament diferents a les del país d'origen. Així el turisme va irrompre pràcticament dins el context illenc.

Per satisfer les exigències d'aquesta allau humana, comencen a transformar-se les formes de producció. El voltant geogràfic és el primer que sofreix les conseqüències d'aquesta transformació. El paisatge va canviant de fisonomia. Cal edificar per albergar la gent que arriba a l'illa. En principi la febre de la construcció es limita a Ciutat i als seus voltants de vorera de mar. A mesura que el turisme augmenta, noves zones de l'illa van entrant dins el mercat de l'especulació. L'única garantia que s'exigeix és la proximitat de la mar. La indústria de la construcció, paral·lelament a l'hoteleria, es consolida com a una de les bases productives de la nova economia que va perfilant-se. La creixença demogràfica juntament amb una millora del nivell de vida fan possible la urbanització creixent del paisatge. Ja no es construeix només per a satisfer una demanda exterior, sinó que a la vegada s'ha de satisfer la demanda del mercat interior. D'aquesta manera el paisatge illenc sofreix en menys de vint anys una transformació molt més important que la que s'esdevingué al llarg de set segles.

L'estructura demogràfica també es transforma de manera radical. La creixent demanda de

mà d'obra, tant des del sector de la construcció com des del sector hotelier, fan que sia necessària una immigració massiva ja que la població autòctona —caracteritzada per un baix creixement natural— no és suficient per a satisfer la demanda. Els nous mallorquins, procedents en gran majoria del Sud d'Espanya, mostren precisament un elevat índex de creixement natural, fet que possibilita que la població absoluta de l'illa augmenti ostensiblement. Un altre moviment migratori, aquest interior, és el que va des del camp a la ciutat i des de l'interior de l'illa a les zones costeres. Això produeix un desdoblament del camp que a la vegada repercuteix sobre l'abandonament de les activitats agrícoles. La creixença dels nuclis urbans, Ciutat sobretot, és realment espectacular, i la seva zona d'influència no es limita a uns voltants determinats sinó que actua de catalitzador de les activitats totals de l'economia illenca.

L'estructura de la població segons les seves activitats també es transforma ràpidament com hem vist. El sector primari —activitats agrícoles, ramaderes, pesqueres i extractives— va perdent terreny enfront de l'absorció per part del sector terciari de la majoria de la població activa. Les formes de producció agrícola s'han de transformar per força ja que tant la falta de mà d'obra, com la davallada en la demanda dels productes típics del nostre camp, fan d'aquesta transformació una necessitat creixent.

Aquesta transformació a nivell infraestructural —paisatge, població, activitats— es veu acompanyada d'una altra dins l'estructura social de l'illa. La crisi de la classe dirigent que havíem alludit abans, es fa cada vegada més visible. Es va consolidant una classe mitjana *burocratitzada* (bancs, hotels, serveis), així com una classe alta que ha pujat directament sense passar per graus entremitjos. Un capitalisme incipient, no ja a nivell individual sinó a nivell col·lectiu, es va perfilant i la nove classe empresarial —existeix de veritat?— que sorgeix amb motiu de la consolidació de les indústries abans esmentades (hotels i construcció) va definint-se a mesura que el procés econòmic es dibuixa també. La naixença d'una burgesia capitalitzada (no m'atrevesc a dir capitalista) suposa el sorgiment d'un proletariat explícit en la massa de personal subaltern de les dues indústries abans assenyalades.

Amb tot i el que s'esdevé, els estrats socials (no crec que puguem parlar de classes encara) no estan suficientment perfilats perquè es pugui parlar d'una estructura social, o d'una nova societat. Perquè això s'esdevengui cal que es produeixi alhora un canvi dins la mentalitat i dins les formes de vida de la població d'aquesta societat. A més, també és necessari tenir en compte els dos con-

dicionants que esmentàvem al principi: l'exogènia del factor que ha precipitat la transformació i la dependència de la nostra economia d'un mercat exterior subjecte a condicions monopolístiques. Els empresaris illencs no han aconseguit encara l'agressivitat necessària per a poder consolidar la nostra posició dins aquest mercat sense haver de recórrer a l'ajut extern. La mentalitat, les institucions, el contorn cultural no es troba en consonància amb la transformació infraestructural abans assenyalada. El que és nou ve de fora, no som capaços de crear quelcom diferent, vivim d'allò que ens imposen sense preocupar-nos per ésser actors d'un procés històric, que de fet se'ns escapa de les mans.

III.—CONCLUSIÓ

¿Serem capaços d'integrar-nos dins aquest procés històric, creant de veritat una societat nova, en tots els conceptes? O bé aquesta nova societat que està sorgint, arribat un moment determinat, tornarà estancar-se? Ho hem de veure. Quan una societat es transforma sempre perviuen elements de la societat anterior. Mai els canvis —a nivell social— són tan radicals com a vegades es vol suposar. Amb tot i això esdevé que en els processos revolucionaris —sense sentit pejoratiu— normalment els elements d'antic règim es debiliten i són absorbits per les noves formes que va creant aquest procés. En el cas de Mallorca (1) ens trobam que el procés revolucionari és una realitat, i no obstant per una sèrie de circumstàncies, algunes de les quals resulten constants dins la nostra història, arribat el moment de consolidació i formació de la nova estructura social es dona una passa endarrera. Es com un temor que té la societat tota d'avançar a nivell mental el que va avançant a nivell material. De totes maneres potser les circumstàncies no sien tan negatives com es vol suposar. La hipòtesi segueix vigent: el canvi radical que sofreix la infraestructura econòmica illenca ¿té el seu paral·lel en la transformació de la societat?

Isabel MOLL

(1) Dins aquest article faig referència constant a Mallorca. Possiblement moltes de les afirmacions es podrien fer extensives a les altres illes. No obstant per la meua falta d'experiència sobre aquestes, he preferit concretar el meu treball sobre Mallorca.

les tertúlies dels Peñaranda

per Llorenç VILLALONGA

Seria a principis de la Dictadura de Primo de Rivera quan els doctors Virgilio i Vicente Peñaranda arribaren a Ciutat i construïren una clínica. No era per a molts de malalts —aleshores es pensava principalment en les minories selectes— però sí luxosa, encavada dins un parc.

Els dos germans eren sociables i artistes. La clínica fou aviat un centre turístic i literari. La senyora de la casa, esposa de Vicente, sabia esser una vertadera senyora. Jacinto Grau, casat amb Herminia, germana dels doctors, arribava de tant en tant, per descansar. Herminia era bella, rossa i esvelta. Jacinto Grau ha deixat un nom com a dramaturg.

No puc recordar, ni cabrien en aquesta ressenya, tots els personatges o aventurers, que desfilaren per aquella casa. El grup regionalista, conservador, desconfiava d'un centre on s'hi barrejaven noms tan heterogenis com Gabriel Alomar, Ricardo Baeza (crític especialitzat en les obres de Jacinto Grau), el canonge Espases (admirador d'Alomar), Bernareggi, Anglada Camarassa, la colònia estrangera i jo mateix, que malgrat escriure en mallorquí era considerat com antimallorquinista. Record no obstant, haver-hi vist mossèn Thomàs, Guillem Fortesa i Emili Darder, que convivia, fins un cert punt, amb el senyor Eyaralar president de l'Ateneo i amb mi menda que era jove i no sabia on encasellar-me.

Els estrangers, emperò, dominaven i devien trobar interessants aquells doctors tan amables que essent murcians eren rossos i semblaven anglesos. Jo —deia Virgilio— **contempl el món amb un gran silenci**. Parlava molt i bé, emperò li agradava el gran silenci nòrdic, que ell hauria encarnat, d'esser possible que tancàs la boca.

Allà hi vaig trobar el comte de Keyserling, que havia anat a dues conferències al palau dels marquesos de Ferrandell, amb el qual vaig acabar malament. Aquell gran filòsof i una mica alcoholitzat senyor se m'havia mos-

Llorenç Villalonga cap al 1930.

trat amable i em feu prometre que li duria a l'hotel un exemplar de **Brisas** —una beneitíssima revista que jo dirigia. **Comme ça j'aurais le plaisir de vous revoir**, me digué somrient com un ós. Quan l'endemà li vaig dur, digué que ja l'havia vista i la tirà per terra. Jo vaig acostar amb calma una tauleta, hi vaig posar l'exemplar i me'n vaig anar sense dir paraula.

Record les figures femenines de Sibille Kaskel, que tenia un castell tapat d'heures a Viena, d'Eva Tay, que tots deien si era **espiona** i d'Emília Bernal, cubana, que ha enriquit el castellà amb poemes excel·lents i detestables. I també Oliver Brachfeld, i Werner Schulz, el de les curiositats infinites. Les figures femenines, emperò, dominaven. Casi totes eren belles, o m'ho semblaven. ¿Com oblidar una Eugenie, coneguda per l'**Emperatriu**, i aquella Enriqueta Albèiz, filla del gran compositor català, tan depurada, tan **smart**?

A la tardor de 1936, uns avions que venien del Nord-est, acabaren amb tot allò amb quatre bombes.

Llorenç VILLALONGA

un país d'owerbooking

per Josep MELIÀ

Tres vegades, aquest estiu darrer, les circumstàncies m'han oferit llargues passejades —gratuïdes i no esperades— sobre el cel de Mallorca. Després de tant de tremolar davant l'owerbooking hoteler —i pos la paraula sense cometes perquè n'hi ha poques de més mallorquines— ara resulta que tenim owerbooking aeri. I les reaccions que això suscita no poden resultar més llastimoses. Els vols regulars, que haurien de gaudir de tota classe de preferències entre altres coses perquè sense puntualitat no es pot fer un país, són obligats a fer llargues demores —tot donant voltes d'un cap a l'altre de l'illa— mentre els vols *charters* prenen terra. Al mateix temps els avions particulars són desviats cap a Barcelona. I així, pel camí de la infraestructura, Mallorca consuma l'opció cap a l'emobriment sistemàtic de la clientela turística.

La infraestructura del país és un vertader desastre. No hi ha cap forma de connexió entre les inversions privades i les precàries —i cada vegada més urgents— inversions públiques. A la badia d'Alcúdia, durant setmanes, el petroli que filtrava d'una tuberia deficient ha embrutat les aigües i les platges. A la platja de Palma més que d'aigua caldria parlar de brou d'excrements humans. Les carreteres ofereixen un marge d'inseguretat tan superior al tolerable que els accidents s'han fet una plaga endèmica del nostre petit país. S'està morint la fauna del litoral. El paisatge és objecte d'atemptats imperdonables. La qualitat mitjana de tots els serveis decreix de forma alarmant. I nosaltres, tan cofois, seguim respirant la droga que ens entabana. I per més inri, tenim que assistir, a les planes dels diaris, a l'espectacle de quatre corresponsals de vacances que defineixen les excel·lències i els defectes de la gent mallorquina.

Es difícil, en aquesta «terra allunyada de remeis» ara como un segle fa, demanar un diàleg racional sobre els temes més vius, sense rebre la bavarada d'una acusació de demagògia. Esser de-

magog, pel que es veu, és demanar una Universitat per a les Illes, o queixar-se de que les decisions sobre els nostres problemes depenguin d'altres mans, o denunciar la descapitalització de la indústria turística. No és demagògia, en canvi, oposar-se a la idea d'Universitat com a forma de no tenir aldarulls, proclamar el conformisme com a suprema recepta i tant si voleu desprestigiar les possibles queixes amb una vaga referència a «fer política» —com si fer política, o deixar de fer-ne, fos la pitjor cosa que un pot intentar a un món província fermament reclòs dins ell mateix i indefectiblement lligat a les decisions unilaterals de sempre i als homes que les protagonitzen.

La cosa, com es veu, traspasa els límits de l'anècdota. Es un simple estat de coses —ja ho sé—, una superestructura. Però per a moltes voluntats juvenívoles corre el perill d'esser confós amb una part del nostre tarannà racial. Gent hi ha, per absurd que sembli, que mantenen un grau de conscienciació, i d'esperança, de portes a fora, i que en canvi accepten la llosa indeclinable de l'existent quan retornen al redòs insular. Què mostra tot això? ¿El nostre fracàs com a comunitat o l'èxit d'aquells que han confós el país amb el seu propi patrimoni? ¿Ho hem de posar al capítol negatiu dels mallorquins o hem d'acceptar com a una prova més de la nostra miserable història?

El tema, d'una forma més o menys personalitzada, ha aflorat als diaris de gran circulació. Al carrer, em sembla, la formulació és evident. Hi ha un grapat de gent que s'interroga sobre el sentit categòric de tants i tants de fets aïllats. Però el divorci entre la carcassa, o l'ortopèdia, i la realitat social encara és ben visible també. En bona part, per ventura, ens manca l'infraestructura del país perquè ens manca l'infraestructura com a poble. Ens manca consciència, voluntat i presència.

M'ho sembla.

Jospe MELIÀ

ELS ALUMNES DEL CENTRE «ARTHUR REGNIERS» EN VIATGE DE VACANCES

per Gabriel JANER MANILA

No sé si, immersits plenament dins el rebombori estiuenc, ens haurà passat desapercebut un fet envejable, del qual teníem molt poc per aprendre tots els que d'una manera o altra ens dedicam a l'ensenyament. Durant algunes setmanes, els alumnes del centre belga Arthur Regniers per a paralítics cerebrals han instal·lat ací la seva colònia de vacances. Possiblement, aquests essers, amb els quals la Naturalesa no ha volgut mostrar-se generosa i ha escatimat tantes possibilitats que altres malgasten, no se n'hagin adonat perfectament de la nostra disbauxa, sota aquest sol de plom que ens fa bollir la sang i ens encega la vista. Estic convençut que no ens han vist la tela, perquè el cel, i la llum, i l'aigua d'aquesta mar tan blava els han encativat i, sense adonar-se, han baratat l'expressió massa cansada del seu rostre per una altra fesomia que deixava entreveure, molt adesiara, una bella i entrenyable guspira de satisfacció.

Sorgit del si de la Lliga Nacional Belga d'Ajuda als Paralítics Cerebrals, la història del centre Arthur Regniers és breu, però plena de treballs difícils, de tasques que solament la capacitat creadora del seu equip directriu pot portar a terme. Ells saben més que ningú tota la certesa d'aquelles paraules de Bertrand Russell que citen en una pàgina qualsevol del seu programa. «La

vertadera llibertat augmenta amb la creació i minva amb la possessió». Pel camí de la lluita contra una societat tecnològica i deshumanitzada, incapaç d'enriquir l'esperit de l'home, que ofega les motivacions individuals i les aniquila, ells saben que els sentiments, l'emoció, la comunicació, la soberga violència de l'instint i la intuïció no es poden tecnificar.

La petita història del centre Arthur Regniers es podria codificar, partint de l'any 1963, en algunes dates que marquen els graons del seu muntatge, fins arribar a convertir-se en centre pilot de la Lliga. Rera aquestes xifres, hi ha la gran història, la que no queda escrita sobre el paper, la de tots aquells que amb el seu esforç han fet possible que molts d'aquests essers desventurats arribassin a tastar la mica de vida que els teníem vedada.

Instal·lats en una sala de la segona planta del col·legi del CIDE, hem parlat llargament, entre una i altra cridada telefònica, amb els caps d'aquesta aventura. No gaire lluny, els al·lots canten i criden. El sol els ha entrat dins el cap i s'aplaudeixen a si mateixos, una mica engrescats. Alguns no acaben d'encertar-se les mans i el seu gest cobra, inesperadament, un caire difícil que frega la tragèdia. Altres capegen; tots, molt o poc, prenen part a la festa.

En una tarda assolellada d'estiu, he parlat amb J. M. Bogaert, director del centre. La sala és ampla. No fa gaire que han arribat d'excursió. Esperen visites. Els al·lots s'han dutxat, ajudats per dues assistents cada un. Ara, el seu cant ha tornat un esvalot monòton.

—*¿Quina és la tasca del centre Arthur Regniers de Hainaut?*

—Sobretot, la nostra meta és millorar el desenvolupament físic, intel·lectual, moral, afectiu i social dels paralítics cerebrals i afavorir en la manera que és possible llur inserció social.

—*¿Els vostres objectius?*

—Basam l'acció en aquests objectius:

Permetre als paralítics adolescents participar en activitat simple adaptades a les seves pròpies aptituds i susceptibles d'encaminar l'educació del gest i la coordinació motriu, tot cercant la possibilitat de descobrir les satisfaccions que procura una certa autonomia professional.

Augmentar, mentre sia possible, les adquisicions escolars i familiaritzar-los de manera concreta amb el màxim de situacions que ells podran retrobar en la vida quotidiana.

Fer-los descobrir les seves possibilitats, les realitzacions de què són capaços.

Ajudar-los, mitjançant una gimnàstica apropiada, en la seva evolució motriu.

Controlar llur evolució.

Per a aquests paralítics cerebrals belgues enguany també hi ha hagut turisme i vacances al sol i al mar de Mallorca.

Tenir els pares informats, aconsellar-los, evitar llurs aprehensions.

—*¿Quines són les vostres activitats de cara a la família dels inadaptats?*

—El centre té, particularment, contacte amb els pares. La Lliga es preocupa dels problemes d'ambient. Els nostres al.lots van a passar un fi de setmana amb la família, cada quatre setmanes. Una volta en l'any, tenen cinc setmanes de vacances. D'aquestes cinc setmanes, el centre n'ompl algunes de vacances organitzades, amb la finalitat d'alleugerir els pares.

—*¿Fin a quin punt les famílies es desentenen dels seus fills inadaptats?*

—Totes les famílies es preocupen i volen que els seus fills puguin participar d'una vida feliç, sense que mai no es sentin marginats. Mai no esperen un gran progrés intel.lectual, sinó motriu.

—*¿La societat del vostre país en té plena consciència del problema?*

—A partir de l'any 63 hi ha hagut un esforç, gràcies a la presió de les associacions de pares. Enguany, la reina ha patrocinat una campanya nacional de presa de consciència, en la qual han

participat totes les ciutats i totes les escoles.

—*¿Quin és el tant per cent de subnormalitat a Bèlgica?*

—Hi ha, entre totes les edats, deu mil paralítics cerebrals, sobre deu milions d'habitants.

—*Trobant-nos en una terra on lluu el prestigi d'una llengua oficial sobre una altra pròpia del poble, cal que parlem, encara que només sigui de passada, del problema lingüístic belga. ¿Cóm el teniu resolt?*

—Hi ha el mateix número de centres per a cada una de les llengües. Quan un pare desitja que el seu fill vagi a un centre flamenc o francfon el tria i el seu fill hi va. A les Escoles Normals hi ha un professor de cada una de les llengües. Consideram que un nin no pot adaptar-se a una llengua que no és la seva pròpia. Sobre els dotze anys, comença l'ensenyament de la llengua estranya.

—*¿Els sordomuts que teniu, en quina llengua els ensenyau a parlar?*

—Si tenen paràlisi cerebral, el centre acull els sordomuts. Se'ls ensenya a parlar en la llengua pròpia.

—*¿Quins estudis precisen els educadors del centre Arthur Regniers?*

—Educadors, professors, massagistes cerquen l'especialització i assisteixen a cursos nocturns que els donen la possibilitat d'aprofundir en la seva feina.

—*¿Quines són les vostres dificultats?*

—La poca possibilitat de moure's de l'al.lot, fa que necessiti molt del professor, i, per això, les classes són de sis alumnes cada una. Un problema greu es presenta quan l'al.lot disposa d'una intel.ligència normal, a l'hora d'acceptar la seva impossibilitat.

—*¿Cóm portau a terme l'admissió i quines condicions són precises?*

—L'admissió dels adolescents s'efectua sobre la base d'un examen psico-mèdico-social que porta a terme el Servei d'Orientació Professional Especialitzada de la Lliga i transmet al centre Arthur Regniers un «dossier» psicològic i mèdic concernent a les aptituds motrius i mentals dels subjectes. Paral.lelament, a nivell de medi-ambient, el Servei Social de la Lliga porta a terme una enquesta entre els membres de la família, amb el fi de tenir en compte les forces de l'ambient socio-cultural en el qual s'ha mogut l'alumne i preveure els problemes d'adaptació que puguin sorgir. El centre admet tots els adolescents dels dos sexes paralítics cerebrals d'expressió francesa (Hainaut està situat en la zona francófona) compresos entre els catorze i vint-i-cinc anys i d'un coeficient intel.lectual superior a 60. Comptam ab una matrícula de cinquanta-vuit alumnes, dels quals vint-i-quatre necessiten cotxet ortopèdic.

—*¿Quin efecte els ha fet Mallorca als vostres alumnes, en aquesta temporada de l'any?*

—Crec que el que més ha de quedar marcat en ells és la gran preparació i organització que han vista. L'entenyable col.laboració del Dr. Eduard Jordà, tots ells el recorden a causa del bigot, i l'ajuda de tanta gent que ens ha facilitat la nostra estada a Mallorca. Les bones gestions de l'amic Gili; de la Sra. Estades,

vicepresidenta d'Spantax, el Sr. Estarelles, director del CIDE; El Club de Lleons de Palma i l'Associació de Pares de Subnormals de Balears. Sobretot, els ha influït la llum d'aquesta terra i la mar; la impressió del canvi de colors i de tonalitats...

—*¿Em podríeu explicar com heu organitzat aquesta estada dels vostres alumnes a Mallorca, les dificultats que heu trobat, el camí que heu seguit?*

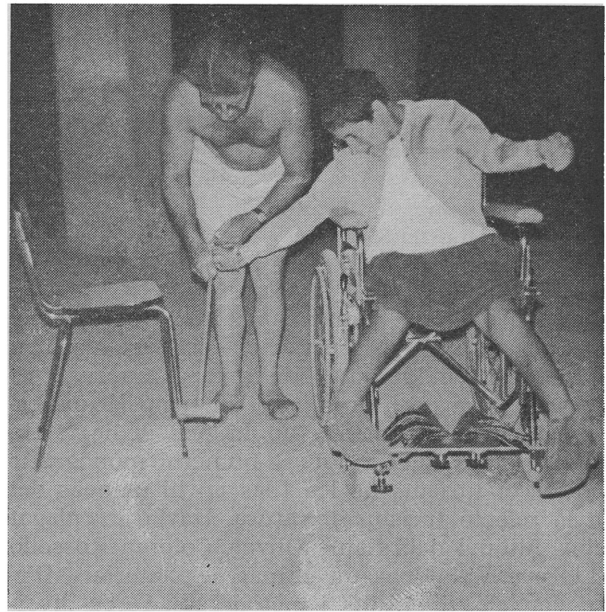
—És una llarga feina de molts de mesos. Hem fet vint reunions amb tots els responsables, algunes, en petits equips. Després, hem distribuït els al.lots en deu grups de quatre individus cada un, en cada grup n'hi ha dos que precisen cotxet ortopèdic i dos que no en necessiten. Hi ha un educador o infermera per cada un d'ells. En la colònia, hi ha altres professors que no tenen assignat cap al.lot.

—*¿Quines possibilitats tenen de continuar el treball, després que surten del vostre centre?*

—El noranta-vuit per cent van a un taller protegit que no dona cap benefici. A Bèlgica n'hi ha cent cinc de tallers d'aquests.

—*¿Què en pensau de l'hospitalitat dels mallorquins?*

—Hem tengut una acollida excel·lent. Tots ens han ajudat molt, excepte algun taxista que ens ha posat dificultats a l'hora de carregar el cotxet ortopèdic.

Fer la vida més agradable als menys dotats és una meta social, humana i cristiana que deuríem aprendre d'aquests visitants nostres.

Si qualche dia, un centre mallorquí es decideix de venir al nostre país amb un grup d'al.lots, farem tot quant sabrem per donar-los el mateix acolliment; però no els podrem donar aquest sol...

He baixat les escales pausadament. Sota una porxada, els alumnes del centre Arthur Regniers segueixen cantant. No gaire lluny, la ciutat es desboca, plena de semàfors, i de cotxes, i de

llums, i de gent... Un aire suau s'ha mesclat amb les cantories i les mamballetes; com si hagués vengut a jugar una estona amb ells.

Gabriel JANER MANILA

* Aquesta conversa fou possible gràcies a la bona intervenció de l'amic Joan Gili. Des d'aquestes planes, vull fer constar el meu agraïment.

LOTERIA DE NADAL

L'Administració de la Revista LLUC ha adquirit el número

57.020

per a la rifa de Nadal, que es celebrarà el dia 22 de desembre vinent a Madrid.

Si voleu tenir sort en aquest número, demanau la vostra participació com més aviat millor a la nostra Administració (C. de la Paz, 3 - PALMA DE MALLORCA), i la vos servirem totd'una.

Els escriptors i el turisme

per **Damià FERRÀ-PONÇ**

Aquest assaig demana una breu justificació. No és un estudi de la presència del turisme dins la literatura moderna a Mallorca. L'empresa seria suggestiva però m'exigiria un temps i uns esforços que ara com ara no hi puc dedicar. He volgut només que a aquest número monogràfic dedicat al turisme de les Illes no hi mancàs del tot la relació turisme-literatura. Havia arreglat sobre Miquel dels Sants Oliver, Coloma Rosselló i Llorenç Villalonga un grapat de materials. D'aquí l'article. Finalitats i mètode són força diversos en l'anàlisi de cada un d'aquests escriptors. També ho són els resultats. Oliver, home i escriptor cívic, demana que parlem del turisme dins la seva labor plenament abocada a la societat mallorquina del seu temps. ¿Qui és Coloma Rosselló? Molts pocs dels joves interessats per les modernes lletres de Mallorca podrien respondre a la pregunta. Aquest oblit de l'escriptora imposa la necessitat d'una síntesi biogràfica. El fet d'esser autora d'una de les primeres guies turístiques de Mallorca —en el sentit actual del terme— ens ofereix l'ocasió d'incloure-la en el present treball. El cas de Llorenç Villalonga és més complexe i difícil. El turisme és per ell un element més per a la construcció d'un món personalíssim. La crisi de la Guerra Civil esfondrà aquest món. El turisme massiu dels anys seixanta esdevindrà un factor més de la seva visió d'un món irracional i absurd abocat al caos.

La configuració de la Mallorca actual es deu, bàsicament, a les transformacions sociològiques que ha comportat el turisme. El pes d'aquest fet dins les joves lletres mallorquines, sobretot en el terreny de la novel·la, és decisiu. Joaquim Molas havia d'establir els lligams entre *El turisme i la jove narrativa de Mallorca*. El treball que pesava sobre el crític català en aquest mesos últims ens ha impedit comptar en aquestes pàgines amb una de les plomes més lúcides i clarificadores de la nostra literatura actual.

I. MIQUEL DELS SANTS OLIVER

L'escriptor mallorquí ha estat tradicionalment minoritari, elitista. La difusió de la seva obra no anava més enllà d'uns cercles sovint minúsculs. Sense projecció social, bona part de la literatura mallorquina moderna sembla gairebé una acció dins el buit. Bona part de les vacil·lacions ideològiques i idiomàtiques dels nostres

escriptors trobarien explicació en aquest problema. Miquel dels Sants Oliver ofereix un contrast total. Un escriptor cívic. Periodista. Recull problemes, qüestions vivents de la Mallorca del temps. Reflexiona. Analitza. Proposa unes directrius d'acció. Historiador. No és l'erudit obscur d'arxius polsosos: treball ignorat i lent, confiat a l'aprovació de temps a venir. Es a les pàgines tan públiques i populars de *La Almudaina* on es publica *Mallorca durante la primera revolució*. L'òsmosi constant amb la societat regeix la seva labor tota. Quan el poble mallorquí planteja una problemàtica, Oliver la detecta i llança sobre el poble les seves reflexions. El contrast amb el cercle clos dels restants escriptors de l'època és radical. El turisme: Oliver detecta el problema i hi reflexiona. Escriptor cívic.

Quan el problema del turisme tot just començava a insinuar-se, Oliver esboça ja amb claredat un llarg i detallat programa. El trobam als articles *Desde la terraza* (*Páginas veraniegas*) publicats a *La Almudaina*, l'agost i setembre de 1890. Es recolliran després, amb altres treballs, a *Cosecha periodística* (1891). Segons Oliver, Mallorca és, per clima i paisatge, una base immillorable per al desenvolupament de la indústria turística. Proposa les línies generals del programa: un servei adequat de fondes i restaurants, construcció d'un gran hotel per al turisme de luxe, millora substancial de les comunicacions marítimes i ampliació de la xarxa de carreteres de l'illa. L'escepticisme i l'abúlia dels mallorquins són un obstacle greu. Mallorca manca a més dels capitals suficients per a un projecte tan vast. Només capitals forans podran iniciar la tasca. Aquesta haurà de començar amb fortes campanyes publicitàries per a donar-nos a conèixer entre els grans països d'Europa.

El programa d'Oliver es realitzaria amb lentitud extremada. Deu anys després de l'aparició de *Desde la terraza*, sorgeixen els articles de Bartomeu Amengual. Sota el títol de *La industria de los forasteros* es publiquen a *La Almudaina* a la tardor de 1900 i es recullen en volum el 1903. Amengual declara explícitament: *En Mallorca no tenemos ni la grande ni la pequeña industria de los forasteros*. Joan Alcover, al pròleg del llibre d'Amengual, reconeix el treball d'Oliver com a factor decisiu *para que prendiera en Mallorca el espíritu de mejoramiento y de reforma*. Referint-

se als articles de *Desde la terraza* escriu Amen-gual: *Abrieron surco, sí, pero no hallaron quien arrojara en él la semilla*. Lentament van explotant-se les immenses possibilitats turístiques de Mallorca. Els paisatges de l'illa es difonen per Europa. Es l'obra de Degouve, Mir, Rossinyol —aquest també amb els *Jardines de España*—. Oliver s'adona de la transcendència d'aquesta labor pictòrica: *Los críticos de pintura en el continente empiezan a hablar del mallorquinismo como de un género y de una moda de gran porvenir. El arte y la literatura preceden siempre al turismo* (1). La infraestructura que possibilitaria l'expansió turística de Mallorca posava uns fonaments mínims. El vaixell *Miramar* és una millora substancial dins les comunicacions marítimes. La fita més significativa és la inauguració del *Grand Hôtel* el 9 de febrer de 1903. Es una obra que significa una renovació dins tots els ordres de la vida mallorquina i que pren valor de símbol. Realització del Modernisme a l'illa. L'autor era el català Lluís Domènech i Montaner. Havia dirigit les obres el jove arquitecte Alzina. Presidien el menjador els quadres de Mir i Rossinyol. Un alt valor artístic s'estenia fins als detalls més ínfims de l'edifici. Precursor i periodista atent a la problemàtica del turisme, Oliver gaudia d'un prestigi incontestable. Així fou designat per a pronunciar el discurs d'inauguració del *Grand Hôtel*.

Es un momento solemne para Mallorca; creo que asistimos a uno de aquellos actos decisivos, que separan y dividen radicalmente dos épocas [...] Se trata de la realización de un designio, de un ensueño casi; de una revolución pacífica merced a la cual Mallorca puede hoy entrar en pleno contacto con la Europa culta y entrar definitivamente en el comercio de la civilización occidental.

Segons Oliver la importància del turisme com a factor de desenvolupament econòmic i cultural de Mallorca deriva del fet de possibilitar una potenciació econòmica il·limitada —enfront dels límits de l'expansió agrícola i industrial—, i a més d'esser la possibilitat d'una total renovació que esdevindria dins una societat mallorquina pròspera i pel contacte d'aquesta societat amb les avantguardes artístiques d'Europa.

Una reforma agrícola, un incremento de la industria, una mejora de nuestros medios de producción, podrán aumentar en un dos, en un cuatro, en un seis por ciento la riqueza y prosperidad de estos días: pero de este límite, relativo y cerrado, no podrá salirse nunca. Ellos no permiten la expansión indefinida y la transformación y engrandecimiento súbitos, totales y asombrosos que sólo podríamos esperar de algo que no tenemos: de un subsuelo inagotable, de la minería pingüe y rica que ha centuplicado en treinta años, la potencia económica y social de Asturias y Vizcaya.

Pero en cambio, están planteados aquí otro problema y otra esperanza. Esta esperanza tiene una órbita amplísima, inmensa. No viene sujeta a límites estrechos, relativos, mezquinos, insignificantes. No abarca, tan sólo, aspectos de riqueza material y conveniencias de lucro. Supone el tránsito de una vida meramente vegetativa y práctica a una existencia más noble, elevada y espiritual, con el comercio de la cultura, las fruiciones del arte y el cultivo de las potencias superiores de nuestro ser (3).

Oliver historiador ens donarà el 1908 un notable assaig sobre els visitants il·lustres a Mallorca, *Los viajes a Mallorca* (4). I el món turístic acabarà per inserir-se dins la seva creació literària. *La Ciutat de Mallorques* (1906) és la primera obra de les nostres lletres situada plenament dins el món configurat a l'illa pel turisme.

El turisme és, doncs, per a Oliver un programa esperançador i possible per al desenvolupament econòmic i cultural d'un poble fins aleshores endarrerit. La qualitat del turisme de l'època —selecte i minoritari— li permetia esperar que fos un factor decisiu dins la nostra configuració cultural. Esperançat, constructiu i reformista, Oliver intueix dins el turisme el factor capital d'una Mallorca nova i somiada.

II. COLOMA ROSSELLÓ

Coloma Rosselló i Miralles nasqué el 28 de desembre de 1871 al casal pairal dels Rosselló —carrer de Sant Francesc, avui Arquitecte Reines— a la Ciutat de Mallorca. El pare, Francesc Rosselló i Pujol, pertanyia a una vella i acomodada família ciutadana. La mare, Isabel Miralles i Guillot, descendia d'una vella família de terratinents de Montuïri, els Miralles de Tagamanent, instal·lada a Ciutat des de feia temps. Les propietats rurals i els negocis de Ciutat proporcionaven a la família una posició benestant. Així, Coloma rebé una educació acurada al col·legi de dona Rosa, al carrer de Pueyo. L'absència de preocupacions econòmiques de la família li permeté bastir-se una cultura —si bé amb força limitacions ideològiques— en una època en què la dona mallorquina en restava absolutament al marge. Així veurem com a Barcelona farà amistat amb Víctor Català i Carme Karr. Participarà a l'aventura d'un feminisme català moderat i benpensant. Col·laborarà a les revistes *Feminal* i *Mercurio*. Dins una societat agrària arcaïtzant socialment i conservadora dins el terreny ideològic, la figura de Coloma Rosselló agafa un aire indiscutiblement progressista, limitat per un conservadurisme qui li veda dur massa lluny l'aventura. Lectora infatigable, adquirí una àmplia formació literària. El domini del francès i l'anglès li permeté el contacte directe amb aquestes cultures. Un ambient familiar distingit i culte afavoria aquestes inquietuds i així el seu germà

Coloma Rosselló cap al 1925

Francesc assoliria un cert relleu dins la pintura moderna de Mallorca.

El 1892, Coloma Rosselló contraia matrimoni amb Narcís Sans i Masferrer (Figueres, 1855-Ciutat de Mallorca, 1919), i trasllada la seva residència al carrer del Conquistador, a Can Sans. Narcís Sans havia acudit a Mallorca cridat pel seu oncle Narcís Sans i Serra. Aquest procedia també de l'Alt Empordà i s'havia traslladat a l'illa per escapar de les iredes dels carlistes. Home de gran fortuna, havia sol·licitat l'ajut del nebot per a l'administració dels béns. Narcís Sans i Masferrer pertanyia a una classe social nova i dinàmica, treballava com a banquer i posseïa una fortuna notable. Intervengué activament en política i, militant dins el partit liberal, fou diputat provincial i governador civil de Segòvia, Avila i Albacete.

Les inquietuds literàries de Coloma Rosselló la portaren a relacionar-se amb alguns escriptors mallorquins de l'època: Joan Alcover, Joan Rosselló, Josep M.ª Tous i Maroto... Però els contactes de Coloma amb el món de les lletres foren sempre esporàdics i marginals. No participà mai a les tertúlies de Joan Alcover. Mantengué una íntima amistat amb la pintora Pilar Muntaner. Viatjà per Espanya i França. Ens és descrita com a una dona hermosa, culta i de gran dolcesa de caràcter. La seva vida familiar fou tranquil·la i feliç. Una filla, Isabel, fou poetessa discreta i premiada als Jocs Florals de Barcelona. El seu fill Elvir seria un escriptor estimable i duria a terme investigacions històriques d'interès (1).

Un dissortat afer a les mines de S'Argentella, situades al terme de Sant Carles (Eivissa), motivà la fallida de la fortuna de Narcís Sans. El matrimoni es traslladà, aleshores, a la Cartoixa de Valldemossa amb els fills. Aquí l'escriptora tractà sovint l'Arxiduc Lluís-Salvador. D'aquesta estada a Valldemossa sorgí la *Guia histórico-descriptiva de Valldemosa y Miramar* (1910). Obra destinada a un turisme selecte, minoritari, interessat per a copsar els detalls històrics i paisatgístics de les terres recorregudes. Es una de les primeres mostres del gènere a Mallorca i notable per la seva acurada informació històrica. Fou traduïda al francès el 1915.

Els contactes amb les terres i tipus de Valldemossa impulsaren Coloma a escriure la seva única obra narrativa, *Valldemosines* (1911). Un aplec de descripcions paisatgístiques, divagacions històriques i prosas narratives. Joan Rosselló i Salvador Galmés havien establert una breu obra narrativa a l'entorn del món camperol mallorquí, que ens n'oferia una visió dura, passional, realista. La timidesa benpensant de l'autora l'aboca a un sentimentalisme ensucrat i idealista en les visions camperoles. Es un pas endarrera respecte als esforços dels escriptors esmentats. Això i la seva modesta qualitat ens expliquen l'oblit que ha caigut avui sobre aquesta escriptora.

Després d'aquestes breus incursions en el terreny de les lletres i de la seva col·laboració a les esmentades revistes de Barcelona, Coloma Rosselló s'allunyà definitivament de la literatura. Morí a la Ciutat de Mallorca, a la seva residència del carrer Sant Bartomeu, el 17 d'abril de 1955 (2).

III. LLORENÇ VILLALONGA

Per a la plena realització de la complexa problemàtica de Llorenç Villalonga calia una estructura socio-cultural oberta i dinàmica. Villalonga és un escriptor culte, refinat i sobretot urbà. Al si de la societat mallorquina de l'avantguerra, endarrerida i agrària, havia de produir-se el xoc i la ruptura. La publicació de *Mort de Dama* (1931) amb un pròleg de Gabriel Alomar —un altre *outsider* dins l'ortodòxia social, política i cultural— motivà la crisi. Es conmové l'ortodòxia del regionalisme que representava *La Nostra Terra*. La ruptura amb Miquel Ferrà és famosa. L'aristocràcia s'irrità també. Alguns figurons del sucursalisme castellanista no toleraren tampoc massa bé les burles del jove escriptor. Villalonga reaccionà cloent-se dins un món personal i dins una posició cultural cosmopolita, europeïsta. Rebutjà el regionalisme, esdevengut als seus ulls un localisme estret. Això l'abocà també a una relativa castellanització i a una oposició tallant a l'acció del catalanisme polític. *Centro* (1934) i altres articles publicats a *El Día* en són l'expressió. *No cabe hoy, en la época de la radio y del cinema, hablar de culturas regionales, como en el siglo*

XVIII [...] *Yo no puedo, pues, creer que la cultura catalana y la mallorquina sean una misma cosa porque empiezo por negar —en la hora actual— la existencia de ambas* (1).

Si les topades de Villalonga haguessen trobat el suport d'alguns sectors de la societat mallorquina, el desenllaç hagués estat força distint. Però aquests sectors no existien. D'aquí l'individualisme a què es trobà abocat Villalonga. El cercle hagués pogut rompre's projectant-se l'escriptor sobre el Principat —com feu Gabriel Alomar. En no esser així, la seva obra narrativa, teatral i assagística, la seva figura mateixa, esdevingué la construcció d'un món personal i allunyat de l'*entourage* localista. La seva obra primera és la ruptura total amb aquest. *Mort de Dama* és la sàtira total del localisme en els seus aspectes diversos: l'aristocràcia pedant i decadent; els regionalistes vists a través de l'esperpèntica Aina Cohen; els sucursalistes castellanitzants de l'*Ateneo* ridiculitzats; burla sagnant de la vacuïtat del *figurón* de política provinciana, Marquès de Collera —en bona part contrafigura de Josep Sociés i Gradolí...

Dins aquesta fuga vers un món personal i antilocalista, hi jugà un paper decisiu el món que configurava dins una Mallorca endarrerida, la presència del turisme. Dins la Mallorca dels anys trenta el factor turístic tenia ja un volum considerable. Procedent en bona part d'Anglaterra, eren sobretot classe mitjana i vells pensionistes que visitaven l'illa. Es localitzaven preferentment al Terreno. Capllevaven també per Mallorca nombroses i destacades figures de la cultura europea. Villalonga feu del contacte amb aquests ambients i figures un instrument més per a la construcció del seu món subjectiu d'*outsider*. Des de la tertúlia del Cafè Alhambra, on és reunida amb Joaquim Verdager, Jaume Busquets i el pintor Busser, observava sovint la presència de la colònia estrangera. Fou a la tertúlia dels metges Peñaranda, però, on es produí el contacte amb les grans personalitats estrangeres. Villalonga havia acabat els estudis de Medicina a Saragossa el 1926. El 7 d'abril de 1927 ingressà al Col·legi Provincial de Metges de Balears. Uns breus cursets a París el 1929 li permeteren especialitzar-se en Psiquiatria. Començà treballant d'anestèsista a la Clínica dels Peñaranda, on entrà en contacte amb la pintoresca tertúlia que s'hi arreplegava (2). Un cop especialitzat en Psiquiatria i instal·lat per compte propi dins l'exercici de la professió —treballant a l'Hospital Provincial i al Manicomí— seguí acudint a casa dels Peñaranda atret pel suggestiu i exòtic ambient literari que s'hi agombolava.

El contrast entre el localisme illenc i el món dels estrangers presideix bona part de la producció villalonguiana de l'avantguerra. La presència torbadora dels estrangers amenaça les timideses localistes a *Mort de Dama*. La poetessa cubana Emília Bernal, que Villalonga conegué i tractà sovint a casa dels Peñaranda, és la protagonista

de *Silvia Ocampo* i de la novel·la *Rosa i gris*. A *Madame Dillon* trobam la caricatura de la *Setmana de la Saviesa* organitzada a Formentor pel Comte de Keyserling. Els avantguardismes artístics d'aquells anys es ridiculitzen a *Aquells avantguardismes*. Una notable informació —un poc literaturitzada si voleu— es troba a les *Falses memòries de Salvador Orlan* (1967). La revista *Brisas* (1934-1936) és inexplicable sense la presència del turisme dins la Mallorca d'aquell temps. El que hagués pogut esser un cursi *magazine* destinat a les classes benestants de Ciutat, esdevengué en mans de Villalonga una publicació esteticista, esnob i refinada dirigida a un públic elegant i frívol. Villalonga considerà que els fullets turístics destinats a la promoció de Mallorca eren massa elementals i ingenus i poc adequats per a fer de Mallorca un centre internacional del turisme. Calia una revista frívola, però estètica i cosmopolita que ens donàs prestigi als ulls del món. *Somos bellos y estúpidos*, volia escriure Villalonga al manifest que introdueix el primer número de *Brisas*, subratllant esteticisme i apoliticisme. Villalonga apuntava al turisme quan escrivia anunciant l'aparició de *Brisas: Mallorca, que tanto ha cuidado su propaganda en estos últimos años, carece hasta la fecha de un «magazine» que encarne su fisonomía actual* (3). Ocasionalment planteja les necessitats i els perills de la indústria turística mallorquina. El 1933 denuncia la depreciació del dolar com a amenaça greu per a l'afluència de viatgers a l'illa. Consta com les condicions de Mallorca són immillorables per a un gran centre d'atracció internacional. Però l'apatia fa que el muntatge d'una infraestructura per explotar la indústria turística es trobi força endarrerit. *No tenemos pistas, ni espectáculos de noche, ni balnearios elegantes... Nos falta un club marítimo, un autódromo, paseos y piscinas* (4).

La Guerra Civil provocà la desaparició del turisme i del món que configurava. Els nuclis culturals i les estructures de l'activitat regionalista s'enfondraren per a reprendre més endavant de manera tímida i limitada. Es volatilitzà la Mallorca cosmopolita que havia freqüentat Villalonga. Els metges Peñaranda professaven un moderat liberalisme polític. En esclatar la Guerra Civil, Virgilio fou empresonat i Miquel Villalonga —que no hi simpatitzava gaire— contribuí al seu alliberament. El centre intel·lectual dels Peñaranda desaparegué de sobte. El reaccionarisme de les altes classes socials de Ciutat creà entorn dels Peñaranda un buit social penós i difícil. El món subjectivista i personal de Villalonga a l'avantguerra s'havia acabat.

La derrota del nazi-feixisme, la guerra freda, la transformació de l'estructura socioeconòmica de Mallorca per obra d'un turisme de proporcions insospitades determinà una problemàtica nova i inèdita. Villalonga —plenament projectat sobre la cultura catalana d'ençà de la publicació de

Bearn en català el 1961— sofreix també una evolució condicionada per aquests canvis. Després de l'elecció del *Mite de Bearn*, la producció última de l'escriptor esdevé una resposta enfront dels nous temps. Una constant del seu pensament és una societat moderna abocada inevitablement a la massificació i el caos. Això ho detectam al llarg de tota la seva labor d'articulista a *El Dia*. El turisme actual de Mallorca és analitzat per l'escriptor com un factor decisiu per a la inserció irreversible de Mallorca dins la temuda massificació. A *Les Fures* (1967) i a bona part de la seva obra darrera, és el turisme factor decisiu de la crisi d'un vell món. D'aquí sorgeix l'escriptor, tenyit sovint d'ideòleg escèptic i relativista, dels seus més recents llibres.

Damià FERRA-PONÇ

BIBLIOGRAFIA

I. Miquel dels Sants Oliver.

- (1) *Una propaganda*. «La Almudaina» 20-11-1902.
- (2) Discurs d'inauguració del *Grand Hôtel*, publicat a «La Almudaina» 10-II-1903.
- (3) *La nueva aspiración*. «La Almudaina» 13-I-1904.
- (4) *Los viajes a Mallorca*. «La Almudaina» 18-IX-1908.

II. Coloma Rosselló.

- (1) Obres d'Elvir Sans i Rosselló: *Els mesos i la Història* (Ciutat de Mallorca, 1929); *La creu i la mitja lluna* (Ciutat de Mallorca, 1935); *Fra Anselm Turmeda en 1402* (Barcelona, 1936); *Lluernes* (Mallorca, 1936); *Los municipios de Baleares* (Palma de Mallorca, 1937); *Una semana municipalista en Mallorca* (Palma, 1955); *La rendició i destrucció de Maó* (Ciutadella, 1957); *Grandeza y decadencia de los almorávides mallorquines* (Palma de Mallorca, 1964); *Datos para la Historia Municipal de Mallorca* (Palma de Mallorca, 1968); *Los municipios de Mallorca* (Palma de Mallorca, 1970).
- (2) Obres de Coloma Rosselló i Miralles: *Guia histórico-descriptiva de Valldemosa y Miramar*. Imprenta J. Tous, Palma. 107 pàgs. Il·lustrat amb dibuixos d'Elvir Sans i fotografies. (Valldemosa, 1910). *Guide Historique et Descriptif de Valldemossa et Miramar*. Imprenta de «La Sinceridad». 105 pàgs. Sense il·lustracions (Sóller, 1915). *Valldemosines*. Biblioteca Popular de «L'Avenc», n.º 118. 109 pàgs. (Barcelona, 1911). *Valldemosines*. Lectura Popular, n.º 243, volum XIV. «Il·lustració Catalana» (Barcelona s. d.) pàgs. 481-512. Col·laboracions a les revistes *Feminal* i *Mercurio* de Barcelona.

III. Llorenç Villalonga.

- (1) *Rectificaciones*. «El Día» 24-III-1934.
- (2) Vegeu dins aquest número de LLUC, *Les tertúlies dels Penaranda*.
- (3) *Una nueva revista: Acerca de «Brisas»*. «El Día» 7-IV-1934.
- (4) *Atención: La crisis del turismo*. «El Día» 18-VIII-1933.

MANUEL VILANOVA FIOI

FILLS DE A. FABREGUES

(Papers especials)

Vascongada de Sobres y Bolsas, S. A.

Articles de Papereria

(Rollos teletipo, calculadora, precintos, etc.)

C/. Gumersindo, 85 - 87 - Tel. 25 11 31

PALMA DE MALLORCA

ELÈCTRICA BERNAT

Ràdio - Televisió

Electrodomèstics - Electricitat

Oms, 54 Telèf. 22 62 09

Palma de Mallorca

NARRACIÓ**EL VIATGE**per **Antònia VICENS**

Davallava cansat de la muntanya, En Ceferino. Allà el ramat, les ovelles, les olives. Tota una nit sense aclucar els ulls, uns estels espaiosos, i el somni que tenia ell: sortir del poble, caminar, milions de passes. Diria a la seva al.lota: tornaré per tu i ja veuràs, tindràs moltes coses més millor que tot això. Ho sabia cert, ella diria que no, que ja li agradava així, i ploraria ella, llàgrimes grosses, la boca oberta. I ell somriuria en fer la primera passa. Un dia hauria de succeir això...

Aquell dia va esser, precisament. Era diumenge i el capellà ho va dir damunt la trona després de llegir l'Evangeli: havia vingut un senyor de Mallorca carregat de promeses d'una feina més falaguera i d'uns diners més lleugers. En Ceferino, sense pensar-s'ho un moment, es va apuntar el primer, content com un nin davant lo desconegut, les passes somniades, el vaixell, la mar de bon de veres, no aquella com de cartó gris que de vegades sortia a la televisió de l'únic cafè de la placeta, sinó una mar verdosa, tan grossa com el mateix cel, que, com el mateix cel, segons el vaixell avançava ella creixia.

Foren pocs que es decidiren. Quatre. Homes joves que arribaren cansats a la terra somniada. Després de tota una nit de navegar, els llums de la badia de Palma guspirejaven punyents als seus ulls poc avesats, que es volien obrir àvids i quasi no podien. I així, clucs i marejats, pujaren a la furgoneta que els esperava al moll, i, en lloc dels edificis de la capital, que s'estenia ufanosa davant ells, vagament destriaven amb enyorança, com si no hi hagués camí de tornada, les velles oliveres del seu poble costerut, les dones o les al.lotes als portals de les cases baixes, la fresca d'aquells carrerons gropelluts, els gats i les formigues, el pa del rebost...

Però un cop passades les primeres impressions, l'esquena acostumada als sodracs de la furgoneta, tornaven a esser quatre homes joves decidits a fer feina i a conèixer coses, i el poble els quedava enfora altra vegada.

—Jo —deia el que tenia família—, jo sempre he estat d'una altra manera —es referia als del seu poble—, mon pare ja criava porcs i de nin em va ensenyar a xerrar amb els porcs i a conèixer quan havia de ploure. Ho sabia cert, jo. Si aquí les coses van bé, vindrà la dona, i els al.lots, i sabran encara molt més que jo...

—Vatua, sí, I diuen que hi ha una casta de dones, dones color com de cartó gris, com les que surten a la televisió del cafè.

—I diuen que l'aigua de mar és tan fresca, i que si un fa el lleuger hi sura... I que venen unes camises de quadros i ratlles com les que surten a la televisió de...

—I joves rossos també— va gosar alçar la veu aquell que sempre callava, amb fama de no saber parlar més que un vocabulari de vint o trenta paraules, les més necessàries per anar de ca seva al camp.

—I diners ràpids.

Això sobretot era el que atreia En Ceferino. Per a poder fer després moltes coses, cases, carrers, carreteres. Prou ho sabien les velles oliveres de la muntanyola.

Per això els seus ulls esguardaven més oberts que els dels altres, capficats amb il·lusions pròpies, i, en lloc de veure passar, retenia amb avàrdia els llums i l'autopista, les fàbriques i els cotxes, tot pensant: no tornaré mai més al poble, ho sent per tu. I endarrera quedava, suspesa, la boca oberta de la seva al·lota.

La furgoneta s'aturà davant la platja, rodona i grisa, voltada de parets blanques amb clapes grogues de llums amagats, igual que la mar quasi negra, amarada de taques rogenques vessant de la lluna, molt més plena que la lluna que solia guaitar entre les oliveres de la muntanyola.

El mateix senyor que havia anat a contractar-los els esperava; el mateix vestit fosc, els bigotis i l'havà. Els assenyala un edifici molt alt i molt vast, que començava a un cantó de la platja i s'anava endinsant entre els matolls. Allò era un hotel de quatre estrelles —els anava explicant— categoria A, un dels millors. Al seu darrera, els quatre homes escoltaven embadalits.

Una vegada a prop de l'edifici, ja els envaï un aire més fresc i especial, una llum rara, un aroma barrejat d'impertinències; els seus somnis quedaven esvaïts davant tanta irradiació insospitada; ni a la televisió del cafè del seu poble sortien rostres tan lluents i atractius com els d'aquells turistes allà asseguts prenent la fresca, ni vestimentes tan estranyes, tan llampants, tan provocatives...

Seguint l'home del vestit fosc entraren dins l'edifici per un portalet estret just a la part de darrera, baixeren escales i travessaren passadissos. Però de cop minvaren la llum, la fresca i l'aroma, i més encara en entrar dins una cuinarra més gran que la placeta i l'església del seu poble. Els homes que hi treballaven els miraren entrar d'una manera buida, sense desmandar la seva tasca. Ja estaven avesats a veure sortir i entrar cares noves, cares sorpreses per diferents desànimis.

A l'ordre amable de l'home del vestit fosc, En Ceferino i el que a penes parlava es posaren a les piques d'escurar, les mans dins l'aigua escumosa, tassons, culleres, plats. Els altres companys començaren a adobar verdura, patates, lletugues, cols. I aviat una teranyina de suor prenia gruixa i els amarava l'única camisa nova que tenien.

Els companys de feina així mateix varen ésser amables, aquell primer dia. Acabat el jornal, uns quants d'ells els acompanyaren al xalet —deien— allà on dormien tots, un buc de casa ufanós entre pins, estibat de lliteres, sabates i roba escampada, on els quatre amics hagueren d'adossar-se si volien reposar. Però la poca claror, l'atapeïment dels objectes, la barreja de tantes suors estantisses, no deixaven cap espai ni per a un petit somni.

Antònia VICENS

LLIBRES REBUTS

De l'EDITORIAL SEIX BARRAL:

HOTEL SAVOY, per Joseph Roth. Novel·la. Biblioteca Breve. 160 pàgs.

Perspectives de treball i compromís davant el sub-món del turisme

per Bartomeu BENNÀSSAR, Pvre.

Normalment un podria pensar que el treball d'hostalatge i de turisme, com que és un servei immediatament dirigit a persones, hauria de produir més «goig en el treball». Però la realitat és que, dins aquests ambients, el treball resulta més difícil perquè en ells cal treballar i servir qualcú que descansa, que no fa res, que es diverteix.

Ningú se sorprèn, tothom sap prou bé —encara que no s'hi hagi posat remei— que la majoria del personal hostaler o que atén diversions o viatges es queixa d'un excés de treball. I aquest treball es veu augmentat pel canvi constant de clients. Tampoc sorprenen les condicions laborals prou dures (i no em referesc al personal directiu): anar al lloc de treball, poc descans i mal aprofitat (no cal deixar el «pla», consentit pels amos), l'alimentació deficient, l'allotjament sense condicions sanitàries. És ver que moltes vegades es vol treballar més per guanyar més. Així es fan més pesades las càrregues psicològiques, les depressions nervioses, el plets entre el mateix personal.

Ens trobam, doncs, que el camp hostaler i turístic és adient per a una nova explotació de l'home treballador per l'home, per motius econòmics. Persones sense preparació ni formació ni ajuda d'amics per fer valer els seus drets, són uns terreny abonat per a aquesta explotació. Persones enlluernades pel guany,

molt superior a la misèria de les ocupacions precedents o de la desocupació, no veuen l'explotació a què són sotmeses. Persones que vénen de regions o cultures menys desenrotllades o, més aviat «submisses»=sotmeses, que no comprenen ni sospiten tan sols que l'amo, el director (quasi un déu o un bon pare!) els pot enganar o pot abusar d'ells.

El turisme somniat com a factor de transformació, elevació i nivellació social vertadera, per reducció de distàncies entre classes socials i races humanes, tal volta ho és entre els qui ja es troben més elevats econòmicament i socialment, però al preu de mantenir més abaixats els altres.

SUPER-MÓN, MÓN I SUB-MÓN HOSTALER

La incidència, doncs, del turisme sobre el món dels treballadors és gran. Augmenta el subproletariat o sub-món hostaler, i la conculcació dels drets i de les aspiracions dels treballadors, sacrificant-los als interessos particulars.

I això, per pretenir un rendiment excessiu (capitalístic) de les empreses turístiques, també a causa de la contribució i tasses fixades per la pública Administració, de la competència i concentració empresarial que abarati preus i exploti els obrers, a causa dels costos, que —diuen— són mals de reduir... Al capda-

vall, tot aquest filicomís econòmic cau damunt el qui està a baix, damunt el treballador, dia rera dia...

El contrast econòmic-social entre el turista (no tots, ni molt menys), el propietari, els consellers d'administració d'hotels, agències, comerços i entre els treballadors podria invalidar el conjunt de valors d'un tipus concret de turisme, i afirmar clarament la injustícia del sistema que el sosté.

I en aquest terreny difícilment s'accepten indicacions i consells que descobresquin certes concepcions socials —tot i que es creguin obra de Déu—, ja que provoquen un desagradable complex de culpabilitat moral i social.

El turisme, l'hostalatge, les agències de viatges són un fenomen econòmic, d'entrada, és a dir, internacionalment industrialitzat segons el model neo-capitalista o lliberal. Compromet, així, les possibilitats i riqueses de promoció humana, de convivència social i internacional, d'alliberament de la persona, d'enriquiment cultural i de profundització social.

Però el cristià que vol viure la seva fe no es pot recolzar en la ideologia lliberal que «exalta la llibertat individual sostraint-la a tota limitació, engrescant-la amb la recerca exclusiva de l'interès i del poder, i considerant les solidaritats socials com a conseqüències més o menys automàtiques d'iniciatives individuals, i no ja

com un fi o un criteri més elevat del valor de l'organització social.» (*Carta «Octogesima adveniens» de Pau VI, n.º 27*).

Ni tan sols el progrés, entès com acumulació de béns i de benestar, no pot ésser ni meta ni model per al cristià. El progrés ha de ser qualitat i veritat de les relacions humanes, participació i igualtat, comunicació i cultura, consciència social i llibertat solidària (Pau VI, *ibid.*, n.º 41).

A la concentració excessiva i perillosa de mitjans i de poders —econòmics, polítics— que es nota en els nostres ambients, ha de seguir la conversió personal i estructural vers l'amor, la disponibilitat i el servei (Pau VI, *ibid.*, n.º 44-45).

MAREES NEGRES I MAREES MIGRATÒRIES

El turisme influeix en la migració laboral. Les zones turístiques provoquen mareas migratòries laborals vers l'esperança d'una «terra promesa».

Al fenomen massiu actual de la immigració (que és un dret) correspon el deure correlatiu d'integrar i acollir. Però la càrrega d'injustícia històrica i estructural que porta sobre les espatlles la immigració problematiza aquest dret i aquest deure.

L'emigració origina un moviment de persones i fins de pobles, en concret de sud i ponent, cap al nord i llevant a la recerca d'uns salaris per poder viure. Emigració aquesta que es basa, obertament o encobertament, per governs, dirigents, que s'oposen a les reformes socials necessàries: règim latifundista sense reforma agrària suficient, que produeix atur i analfabetisme; preus baixos en matèries primes en com-

petència desigual amb productes manufacturats i acabats.

A aquests immigrants, la comunitat que els rep ni els integra ni els acull; en general, els explota. Són, d'antuvi, reclutats i cercats en les regions d'origen, i se'ls engana amb vanes promeses. Es multipliquen els problemes de la casa on viure: sots-arrendaments, habitacions inhumanes, acaramullament; els problemes de treball: contractes eventuais, falta de seguretat social o d'estabilitat, problema de la propina, salaris baixos, hores extres i, al final, atur o retorn; problemes de convivència; etiquetació, dificultat de fusió, discontinuïtat entre temporades; problemes de cultura: llengua, costums, hàbits, escoles; problemes de família: separació entre pares i fills, entre esposos, ambient propici a les aventures...

Aquesta «societat, endurida per la competència i l'atractiu de l'èxit» (Pau VI, *Ibid.*, n.º 15), no es podrà arrecerar dient que compleix les lleis i els ordenaments jurídics, puix «si més enllà de les regles jurídiques manca un sentit més profund de respecte, de servei al proïsme, fins i tot la igualtat davant la llei, podrà servir de coartada a discriminacions flagrants, a explotacions constants, a un engany efectiu.» (*Ibid.*, n.º 23); ni podrà oblidar «la funció important dels sindicats» que «tenen per objecte la representació de les diverses categories de treballadors» (*Ibid.*, n.º 14); ni pensarà que en les empreses turístico-hostaleres el treballador pot ésser totalment marginat: «A la *Mater et Magistra* Joan XXIII subratlla com l'accés a les responsabilitats és una exigència fonamental de la naturalesa de l'home, un exercici concret de la seva llibertat, un

camí per al desenvolupament, i indicava com en la vida econòmica, particularment en l'empresa, era necessari assegurar aquesta participació en les responsabilitats.» (*Ibid.*, n.º 47).

Si pertoca a la jerarquia de l'Església ensenyar, interpretar els principis, denunciar els camins errats i injusts, incidir en la consciència per il·luminar-la, pertoca a tots promoure les necessàries reformes de les estructures socials, no escameses en aquest camp del turisme, amarrant d'esperit humà i cristià les complexes incidències del fenomen turístic, subvertint el desordre —que existeix— amb un ordre nou. Si hom troba difícil casar el dispositiu turístic amb l'evangeli per massa incompatibilitats, cal lluitar almanco per aplanar aquestes dificultats. I això sempre s'obtindrà fent que el ric sigui manco ric i el pobre manco pobre.

Davant tot això ¿quina ha estat fins ara la postura humana i cristiana d'una comunitat de creients a Mallorca? ¿Quines perspectives de treball i de compromís pensa prendre?

Si reconeixem els valors profunds i els elements específics de perfeccionament que el turisme promou, ho feim reconeixent també la necessitat d'un esforç seriós per eliminar els vistosos contrastos econòmico-socials que afligeixen molts servidors del turisme i tants homes, onsevulla del món. Si es turisme és passaport per a la pau, si ell vol aconseguir que el món sencer sigui ciutat per a tothom, serà tot això amb una condició: la de la lluita decidida pel desenrotllament de tot l'home i de tots els homes, enfront de l'alliberament d'injustícies i d'opressions.

Bartomeu BENNASSAR, *Pvre.*

rosa dels VENTS

D'EIVISSA

VISITA DE L'OBRA CULTURAL BALEAR

L'illa d'Eivissa va rebre, el dia primer d'octubre, una agradable visita, la d'una trentena de socis i simpatitzants de l'Obra Cultural Balear, amb el seu President Sr. Climent Garau Arbona, acompanyat de la seva distingida esposa, i amb el seu Secretari Sr. Fullana. També hi havia, entre els visitants, el Sr. Francesc de B. Moll i la seva filla Anna, ja ben coneguts de l'illa, a la llengua de la qual han dedicat molt importants estudis. Tampoc no ens visitava per primera vegada el poeta Josep Maria Llopart, però sí fou el primer cop que un grup d'amics i admiradors poguérem escoltar, a Eivissa, una lectura pel mateix autor d'alguns dels seus poemes. L'estada d'aquesta digna representació de la benemèrita societat, que tant treballa per la cultura més autèntica de tot l'arxipèlag, es va prolongar fins a la tarda del dia 3, temps de cordial convivència, de converses i de propòsits, que ens va semblar massa curt. La visita va ser organitzada en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Eivissencs.

El matí del dia d'arribada hi va haver una recepció, amb vi d'honor, a l'Ajuntament d'Eivissa, l'Alcalde del qual és President nat de l'Institut d'Estudis Eivissencs. L'Alcalde, Sr. Enric Ramon i Fajarnés pronuncià unes paraules de benvinguda, a les quals contestà el

Sr. Garau Arbona. Al mateix Ajuntament, saludà els nostres visitants l'historiador i poeta eivissenc Mn. Isidor Macabich. Aquell matí tingué lloc una passejada pels barris més pintorescs o interessants de la ciutat, que va acabar amb una visita a la Catedral, el seu museu i el seu arxiu. A la tarda, el grup de l'Obra Cultural Balear va conèixer el Museu arqueològic del Puig d'es Molins i la veïna necròpolis púnica. Després d'un recorregut per l'Escola d'Arts i Oficis, on el seu Director, Sr. Zornoza, va atendre els visitants, va celebrar-se un acte a l'ample saló del centre, que s'obrí amb unes paraules del President executiu de l'Institut d'Estudis Eivissencs, Sr. Josep Marí. Qui escriví aquestes línies va parlar sobre el tema «Coneixença de les Pitiüses i contribució de les altres illes al seu estudi», i el Sr. Garau Arbona va dissertar sobre «L'Obra Cultural Balear i la seva labor». En el col·loqui final, va sorgir la qüestió de la Universitat balear, i el mateix Sr. President va exposar la posició de l'Obra. Al vespre tingué lloc l'esmentada lectura poètica, en una sala de l'Institut d'Ensenyament Mitjà, en la qual varen intervenir, al costat de Josep Maria Llopart, el poeta eivissenc Josep Marí i aquest habitual cronista de «Lluc».

Els dos altres dies foren dedicats a excursions. Es visitaren les Salines, Sant Jordi, Sant Josep, la turística badia de Portmany amb el seu centre de Sant Antoni, Sant Miquel, Balafi, Portinatx i Santa Eulària. A Sant Josep el grup infantil de l'Escola va oferir les seves impecables danses i cançons als excursionistes, i a Sant Miquel foren els components del Grup folklòric de Balansat els qui executaren bellament, en actuació oferta per l'Institut d'Estudis Eivissencs, els seus balls, sonades i cançons. El dinar de germanor es va celebrar en un restaurant de Santa Eulària; hi parlaren, al final, representants de les tres illes majors, el President de l'Obra Cultural Balear, el de l'Institut d'Estudis Eivissencs i el Premi

d'Honor de les Lletres Catalanes Sr. Francesc de B. Moll. Un grup d'amics va acomiadar a l'aeroport els membres de l'Obra Cultural Balear que regressaven a Mallorca.

Foren unes simpàtiques i prometedores diades de convivència, molt profitoses per al mutu coneixement. Esperam que, a Eivissa o a Mallorca, no seran les últimes i voldríem que resultassin abundants en fruits per a la llengua i la cultura de les illes.

M. VILLANGÓMEZ LLOBET

DE MENORCA

UNA REFLEXIÓ SOBRE LA «UNIVERSITAT BALEAR»

El tema de la «Universitat Balear» fa temps ja que va i ve damunt dels nostres diaris sofrint, no obstant, alternatives d'actualitat i de silenci, d'interès i d'indiferència.

Aquest darrer estiu, però, la cosa s'ha encalenteix; i més que damunt dels diaris jo diria que s'ha encalenteix dins del cap d'aquelles persones que són, per dir-ho de qualche manera, promotores de la idea.

Fos qui fos el que donà la iniciativa, el fet és que a Palma de Mallorca hi ha un grup de gent ben decidida a lluitar per a la creació d'una Universitat a l'illa gran. Quan dic un «grup de gent» em referesc —com podeu comprendre— a gent significada dins del camp de la política i de l'administració.

Prova de tot això pot ésser la carta que han rebut els batlles menorquins mitjançant la qual se'ls convidava a adherir-se a la lluita «pro Universitat Balear». El motiu de tot açò és evident: es tracta de comptar —en un moment donat— amb un gruix d'adhesions prou important, capaç de pressionar a l'hora de decidir sobre la creació

d'aquesta nova i potser futura Universitat illenca.

Estant, idò, enfront d'aquestes circumstàncies, val la pena, segons crec, de fer unes petites reflexions.

QUANT AL PER QUÈ

Pel poc que he pogut anar recollint d'ací i d'allà, me fa por que pugui ésser un sentiment que surt del cor més que no pas una idea que surt del cap.

Un dels principals promovedors fou l'admirat alcalde de Palma senyor Alzamora. Aquest senyor ha treballat àrduament en la qüestió de l'ensenyament primari. En efecte, passar en cinc anys de 8.220 llocs escolars a 19.500, és una proesa més que lloable. No és estrany, doncs, que «Es batle de ses Escoles» —com molt bé va definir-lo «Gafim»— volgués alçar la bandera d'una Universitat a Mallorca. Ara bé, de llavors ençà la cosa ha pres molta volada.

El Batlle d'Alaior, senyor Pons i Timoner, va dir-me no fa molt que havia pogut observar en les seves visites a Mallorca i parlant de la qüestió amb uns i altres, un interès molt intens i massa poc reflexiu. El que existeix —me deia— és una fam grandiosa de tenir Universitat. El que aquesta —una volta creada— fos bona, molt bona o mediocre, ara de moment no interessa. La qüestió és aconseguir-ne una.

Aquests raonaments tocats —sens dubte— d'un avui ja absurd orgull provincià me fan molta por. M'explicaré: la consecució d'una Universitat pot esdevenir una bona jugada política, la qual, evidentment, s'apuntarien unes determinades persones. I això és molt perillós àdhuc per la pròpia Universitat, puix aquesta s'ha de crear o s'ha de deixar de crear per raons intrínseques a ella mateixa, i no crec que la més mínima honradesa permeti d'emprar-la per a la consecució de coses ben altres.

Amb això no vull dir, de moment, que la Universitat no ens convé. Tan sols voldria prevenir de no caure dins d'un clot molt perillós.

QUANT AL NOM

Entram ara a tocar un dels punts més delicats de la no nata Universitat. I dic més delicats perquè esclarint-lo és ben fàcil de ferir susceptibilitats o d'engendrar malentesos. Per això cal dir d'entrada que la nostra postura no vé marcada per cap matís que pogués estar en funció d'una possible rivalitat interillenca. La nostra postura —com tots sabeu— és molt altra.

La qüestió del nom que hauria de dur la Universitat fou molt discutida ja fa temps, i sobre tot, damunt dels diaris mallorquins.

L'onze d'abril passat, un Editorial de «Balears» que parlava sobre «Crear Universidades» xerrava ja de «Universidad Mallorquina» refusant conscientment el terme «Universidad Balear» «porque estamos convencidos —deia— de que una Universidad en Palma no sería capaz de atraer —por muy diversas razones— el alumnado de las islas hermanas del archipiélago».

Ara, —i em referesc a la invitació feta als Ajuntaments de la qual ja he parlat— el terme que s'emptra és «Universidad Balear». Si ho pensam un poc hem de veure que això és lògic. A l'hora d'aconseguir l'aprovació oficial, Balears s'ha de presentar com una província. Parlar d'Universitat Mallorquina semblaria ufanós i poc delicat, amèn que, a l'hora de comptar caps, són necessaris els menorquins, els eivissencs i els formenterens. I si ens compten a tots, com han d'anomenar mallorquina la Universitat Balear?

Però no oblidem que ens movem ara en el terreny de la teoria. Anem un poc més al fons.

Tres estudiants menorquins, l'estiu passat van firmar una extensa carta, la qual —malgrat el temps— mereix recordar. Entre moltes altres coses, deien: «La instal·lació d'un centre universitari a Mallorca no representa per a menorquins i eivissencs, ni pels propis mallorquins, la solució al problema de la seva formació superior universitària. Quant als primers no representa cap aven-

tatja puix que donat el lloc geogràfic on s'assentaria la Universitat i els diferents àmbits espacials que formen les illes Balears, resultaria —si més no— igual de difícil per a aquells, l'accés a aquest nivell d'ensenyament. Totalment indiferent, per altra part, quan al desembutxacament o pressupost econòmic resulta l'estudiar a Palma (exemple de fonament geogràfic) que a Barcelona. Tot això agravat per la major necessitat que té tota persona illenca d'un contacte i obertura a l'exterior que la projecti humanament amb major intensitat vers la societat en la qual està immersa».

Fins i tot m'atreveria afirmar que, donat un cas paradògic on totes aquestes dificultats fossin superades, és a dir, en igualtat de condicions, un menorquí i un eivissenc, sortir per sortir, escollirien Barcelona, Madrid, València... abans que Palma, donada la categoria professional d'aquelles Universitats, i donat també el nivell cultural que a elles s'obté. Nivell superior al que possiblement podria oferir —per moltes raons— la Universitat Balear.

Aquests dies he pogut parlar del tema amb els batlles de Maó, Ciutadella, Alaior i Ferreries. Tots ells estan d'acord que si els mallorquins volen crear una Universitat a Mallorca, concretament a Palma, de Menorca no rebran més que ajuda moral i empenta. Ara bé, i exceptuant el de Ciutadella que no ho acaba de veure clar, els altres tres estan ben convençuts que aquesta Universitat no ens suposarà cap casta de benefici.

No he volgut dir això per inflar desmesuradament les coses, sinó tan sols perquè siguem conscients que la futura Universitat illenca, si s'arriba a crear, de «Balear» sols en tindrà el nom. A la pràctica haurà de conformar-se —o molt ens hem d'enganyar— essent mallorquina.

UN PARELL DE COSES MÉS

Un altre punt que també s'hauria de tenir en compte a l'hora de pensar si o no ens convé la creació

ORDENACIÓ SACERDOTAL DEL P. JOAN ARBONA, M. SS. CC.

Entre els qui feim la Revista LLUC volem deixar constància d'un esveniment: l'ordenació sacerdotal del P. Joan Arbona, M. SS. CC., Administrador de la nostra Revista. Va ser una festa celebrada tota en la nostra estimada llengua, presidida pel bisbe d'Eivissa monsenyor Francesc Planas i Muntaner, i va tenir lloc el diumenge dia 12 de setembre passat a l'església dels PP. dels SS. Cors a Sóller.

Juntament amb el bisbe que li conferí l'ordenació sacerdotal, i amb el nou ordenat P. Arbona, concelebraren també el Superior General de la Congregació Rvdm. P. Rafael Carbonell, el Prior del Monestir de Lluc P. Guillem Gayà, el Mestre de novicis i Conseller-Delegat de la Revista LLUC P. Ramon Ballester, el Superior de la Comunitat de Sóller P. Francesc Mestre, el Superior de la Comunitat de la Real P. Nicolau Marquès, l'Arxiprest de Sóller mossèn Joan Canals, els PP. Bartomeu Matheu, Jaume Reynés, Guillem Matheu, Antoni Vallcaneras, Ricard Janer, i altres sacerdots de Sóller, com mossèn Antoni Caparó, mossèn Josep Morey i el P. Gabriel Colom C. O. Hi va actuar de mestre de cerimònies el capellà d'honor del bisbe, mossèn Gabriel Lliteras, i de monitor el germà Antoni Vallespir. Hi llegí una de les lectures bíbliques el Secretari de la nostra Revista, don Miquel Gayà. El bisbe pronuncià una adequada homilia de circumstàncies, i després del plegamans, en acabada la celebració, es va oferir un refresc a tot el poble que hi assistí.

Felicitem ben de cor el novell sacerdot P. Joan Arbona i Colom, i desitjam que des de tots els càrrecs on la Congregació el destini, pugui donar el màxim profit a l'Església, singularment al cap de l'Administració de la Revista LLUC, on per voler dels seus Superiors, exerceix entre nosaltres aquesta important labor.

No cal precisar més perquè no és aquest el moment adequat, i també perquè el problema de l'ensenyament és de tots més que sabut.

De totes maneres jo em deman: si a les Balears el problema de l'ensenyament és tan greu, com podem posar-nos al cap la creació d'una Universitat?

Amb tot açò no he volgut dogmatitzar ni tampoc crear polèmica. Sols he volgut recollir una sèrie de fets vàlids, segons crec, a l'hora de decidir sobre una qüestió, prou important per a tots, com és la creació o la no creació d'una Universitat a Mallorca.

JOSEP MARIA QUINTANA

DE MALLORCA

HOMENATGE

A MOSSEN COSTA I LLOBERA

Com a pòrtic a les commemoracions del 50è aniversari de la mort de Mn. Miquel Costa i Llobera, va tenir lloc el diumenge dia 5 de setembre passat una festa cultural a l'Avenc de Son Pou de Coanegra, que tan magistralment va cantar el nostre immortal poeta en el seu poema **L'Avenc de Coanegra**. S'hi reuniren més de 500 persones, presidides per les autoritats civils i religioses de Santa Maria del Camí, amb representacions de Pollença, parents de l'homenatjat, i amics de les lletres mallorquines.

A les 11 del matí hi va haver una missa concelebrada, que presidí el canonge degà de la Seu de Mallorca, Mn. Bartomeu Torres, qui pronuncià una homilia molt adequada a les circumstàncies. Tot seguit, el batle de Santa Maria, don Guillem Capó, va descobrir una làpida en la qual figura, llavorada, la darrera estrofa del poema de Mn. Costa. Don Guillem Colom, a continuació, va donar lectura al dit poema, i don Francesc de B. Moll llegí una poesia de l'es-

De Menorca...

d'una Universitat és la qüestió econòmica.

Aquell editorial de «Balears» que més amunt he citat assenyala que malgrat l'esforç del senyor Alzamora, a Palma hi mancaven prop d'onze mil llocs escolars. A Menorca, el panorama no és més alligador. Ferreries, després de molts anys de tenir els seus aïllots en ínfimes condicions, a la fi aconseguirà l'aprovació d'uns nous centres d'ensenyament.

Alaior no ha tingut la mateixa sort. Les escoles no poden allotjar els infants que ho solliciten, molts dels quals veuen passar l'edat adequada sense poder-se matricular. Les escoles de nines, plenes fins el sostre, no tenen ni tan sols un petit camp de joc, per la qual cosa es veuen obligades a jugar a la plaça pública. Davant el perill que això representava el batlle no ha tingut més remei que intallar una valla protectora per a defensar-les dels vehicles que forçosament han de passar per allà.

mentat Colom inspirada també en l'Avenc.

Després d'aquest bellíssim preàmbul, va tenir lloc la publicació del veredictes d'un Certamen poètic, per al qual s'havien presentat deu composicions. Formaven el Jurat Guillem Colom, Miquel Dolç i Antoni Ll. Ferrer. Se concedí el primer premi a Rafael Jaume pel seu poema **Vides paraleles**, i un segon premi a Mn. Baltasar Coll per la seva composició **Geografia lírica**. Foren guardonats amb accèssits don Guillem Massot pel seu poema **L'avenc de Coanegra** i don Toni Seguí i Bennàssar per un altre poema, **Jo i l'avenc**.

Tots els premiats llegiren fragments dels seus treballs.

El Dr. Miquel Dolç, que presidia el Certamen, pronuncià un parlament de clausura i llegí un poema seu **A l'avenc de Son Pou**, que dedicà a l'actual propietari el metge radiòleg Dr. Maties Ensenyat, que

patrocinava muníficament aquella gran celebració.

L'avenc «màgic palau de pedra», il·luminat durant la festa pels raigs del sol que penetraven al seu interior per «l'alta finestra zenital» —en frases del poeta—, situat en un esponerós cim de muntanya, ha estat aquesta vegada un paisatge adequat per a aquest pòrtic a les commemoracions cinquantenàries del nostre gran poeta de Mallorca.

HIMNARI LITURGIC MALLORQUÍ

Segons notícies, aviat es publicarà a Palma el primer fascicle d'un **Himnari litúrgic mallorquí** amb cant i orgue, que contindrà els himnes d'Advent, Nadal, Quaresma, Pasqua, Pentecostès i de la Benaventurada Verge Maria. Són autors: de la lletra, Mn. Pere Orpí, i de la música el P. Antoni Martorell, religiós franciscà.

Alguns d'aquests himnes ja han estat estrenats en vigílies bíbliques i celebracions de la Paraula a la nostra Ciutat. Són inspirats en el patrimoni folklòric de l'Illa, i per tant són d'un caient popular i senzill, dins una línia de distinció i classicisme.

L'aplicació litúrgica és múltiple: per a celebracions eucarístiques, vigílies, lucernaris, i en la litúrgia de les Hores.

Segons notícies que tenim també, seguirà un segon fascicle amb himnes d'aplicació pràctica i pastoral, com són l'**Himne del matí**, i els de la tarda, de la Santíssima Trinitat, de l'Eucaristia, als Patrons locals, etc.

Se'ns ha parlat també sobre la possibilitat de gravar en un disc aquests himnes per tal d'ajudar a la divulgació i aprenentatge entre el poble.

La **Llibreria Selecta de Palma**, serà, com de costum, la dipositària dels exemplars per a la venda.

¿Ja sou soci de

l'OBRA CULTURAL BALEAR?

Demanau informació

C. Torre del Amor, 6 - Palma de Mallorca

SUBSCRIVIU-VOS

a la

Revista
LLUC

C/. Pau, 3

Palma de Mallorca

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

AHORRE TIEMPO Y DINERO CON *Black & Decker*

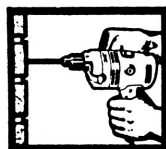
"HAGALO USTED MISMO"

CON LA TALADRADORA D500 Y SUS
ACCESORIOS PODRA EFECTUAR
INFINIDAD DE TRABAJOS FACILMENTE
(CORTAR, SERRAR, AGUJEREAR,
PULIR, ABRILLANTAR, ETC.)

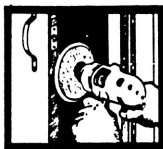

D 500
1995-PTS.

AHORA
1400 PTS.

TALADRAR

PULIR

SERRAR

GUITART

Black & Decker
DEMOSTRACION
Y VENTAS

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

c/. Sindicato, 122-126

c/. Aragón, 19-21

Pza. Navegación, 9 y Cerdà, 2

PALMA DE MALLORCA

DAES

CONFECCIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358
PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

MAGATZEMS SALVAT, S. A.

Colón, 2, 4 i 10

PALMA DE MALLORCA

Preu d'aquest exemplar fora de subscripció: 30 pessetes

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encíclics, missatges, discursos, allocucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficiosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarquies eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 300 ptes.

Subscripció semestral: 160 ptes.

(estranger: 350 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS
QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA